

PANEVROPSKI UNIVERZITET
Banja Luka
Fakultet poslovne ekonomije
The Excellence School of Management

APEIRON
ΑΠΕΙΡΟΝ

MIRKO DAKIĆ

**METODE I TEHNIKE REDUCIRANJA KREDITNOG RIZIKA U
BANKARSTVU**

DIPLOMSKI/SPECIJALISTIČKI RAD

Banjaluka, septembar 2012. godine

Fakultet poslovne ekonomije
The Excellence School of Management

METODE I TEHNIKE REDUCIRANJA KREDITNOG RIZIKA U BANKARSTVU

DIPLOMSKI /SPECIJALISTIČKI RAD

IZJAVA:

Ja, Mirko Dakić, student Univerziteta Panevropski Univerzitet »Apeiron« Fakultet poslovne ekonomije Banjaluka odgovorno i uz moralnu i akademsku odgovornost izjavljujem da sam ovaj diplomski rad izradio potpuno samostalno uz korištenje citirane literature i pomoć mentora.

Predmet: Menadžment poslovne banke

Mentor: Prof. dr Bogdana Vujnović-Gligorić

Smijer: Menadžment bankarstva, finansija i trgovine

Student: Mirko Dakić

Broj indeksa: 148-08/RUM

Banjaluka, septembar 2012. godine

SADRŽAJ

UVOD	1
1. POJAM I KARAKTERISTIKE BANKARSKOG RIZIKA	3
1.1. Pojam bankarskih rizika.....	3
1.2. Vrste rizika u bankarskom poslovanju.....	3
1.2.1. Kreditni rizik.....	4
1.2.2. Rizik kamatne stope.....	5
1.2.3. Rizik likvidnosti.....	5
1.2.4. Rizik solventnosti.....	6
1.2.5. Tržišni rizik.....	6
1.2.6. Rizik prihoda-zarade	7
1.2.7. Rizik kapitala	7
2. IDENTIFIKACIJA I MJERENJE KREDITNOG RIZIKA.....	9
2.1. Identifikacija kreditnog rizika	9
2.2. Mjerenje kreditnog rizika	10
2.2.1. Standardizovani pristup mjerenju kreditnog rizika.....	10
2.2.2. Interni sistem raspoređivanja	11
3. UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM.....	14
3.1. Funkcije upravljanja kreditnim rizikom i funkcije kreditnih poslova.....	14
3.2.Odbor i Odjeljenje za upravljanje kreditnim rizikom	14
3.3.Politika i procedure upravljanja kreditnim rizikom	15
4. BITNE ANALIZE U FUNKCIJI UPRAVLJANJA I REDUCIRANJA KREDITNOG RIZIKA U BANKARSTVU.....	17
4.1. Finansijska analiza preduzeća kao osnov upravljanja kreditnim rizikom.....	17
4.2. Analiza kredita	21
5. PRAVNI PROPISI U FUNKCIJI UPRAVLJANJA I REDUCIRANJA KREDITNOG RIZIKA U BANKAMA	24
5.1. Bazelski sporazumi	24
5.2. Drugi Bazelski sporazum i modeli kreditnog rizika	25

6. UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM U XX BANCI.....	26
6.1. Agencija za bankarstvo RS – Odluka o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i klasifikaciji aktive banaka	26
6.1.1. Izloženost kreditnom riziku	26
6.1.2. Klasifikacija aktive banke izložene kreditnom riziku.....	33
ZAKLJUČAK.....	38
LITERATURA	40

UVOD

U savremenim uslovima privređivanja gotovo je nemoguće zamisliti privredni sistem bez poslovanja i uticaja banaka. Bez obzira na veličinu preduzeća ili privatnog plana, uvijek je potrebna bankarska podrška kako bi na što lakši način došli do potrebnih finansijskih sredstava. Banka je finansijska institucija koja posreduje u platnom prometu i novčanim poslovima.¹ Najveći dio bankarske aktive čini kreditni portfolio, što znači da su banke osnovni izvor kredita kako za pojedinca i porodice, tako i za mnoge državne sektore (škole, zdravstvo, opštine). Kada su u pitanju male firme, banke predstavljaju izvor kredita za nabavku robe (obrtnih sredstava) kao i mašina i opreme (osnovnih sredstava).

Protokom vremena, banke su usavršile kreditne usluge i razvile ponudu kredita prilagođenu potrebama korisnika kredita te se danas mogu podići krediti različite namjene, iznosa i roka otplate. S obzirom da postoji velika tražnja za kreditima, banke imaju veliku odgovornost u donošenju odluka o tome kome odobriti kredit. Prije svega je neophodno provjeriti kreditni bonitet klijenta kako bi se rizik nevraćanja kredita sveo na najmanju moguću mjeru. Na osnovu svega navedenog, ne možemo a da se ne zapitamo koliki je kreditni rizik banaka pri odobravanju kredita i koje mjere i tehnike banka može primijeniti kako bi svela rizik na najmanju moguću mjeru.

Problem je ekonomske prirode i odgovor nalazimo u ekonomskoj literaturi koja je usko vezana za polje finansija i bankarstva. **Cilj rada** je da se putem teorijskog izlaganja i empirijskih dokaza pokaže značaj bankarstva u privatnom i državnom sektoru, te kolika je važnost primjene metoda i tehnika za reduciranje kreditnog rizika prilikom odobravanja svakog kredita. Takođe, kao jedan od ciljeva je da se utvrdi važnost primjene određenih strateških smjernica u bankama u upravljanju i reduciranju kreditnog rizika.

Hipoteza rada je da je briga i upravljanje kreditnim rizikom od esencijalne važnosti u poslovanju svake banke, te da je važno da banka u strukturi kadrova ima stručnjake koji će na vrijeme znati preduzeti odgovarajuće mjere za zaštitu od kreditnog rizika.

Rad je podijeljen u šest dijelova.

U prvom dijelu je obrađen pojam i karakteristike kreditnog rizika, gdje je objašnjen pojam i vrste bankarskih rizika sa posebnim osvrtom na kreditni rizik.

Drugi dio se odnosi na identifikaciju i mjerenje kreditnog rizika gdje su izloženi osnovni pristupi identifikaciji i mjerenju kreditnog rizika sa pripadajućim ponderima za odgovarajuće

---

¹www.wikipedia.org

rizike. Takođe, obrazloženi su minimalni zahtjevi koje treba zadovoljiti i ispuniti kako bi se banka zaštitila od kreditnog rizika.

Treći dio rada se odnosi na upravljanje kreditnim rizikom gdje je istaknuta važnost podjele funkcija unutar banke i postojanje Odbora i Odjeljenja za upravljanje kreditnim rizikom kako bi se isti sveo na najmanju moguću mjeru. Navedene su i objašnjene faze kreditnog procesa kao i politike i procedure upravljanja kreditnim rizikom.

U četvrtom dijelu smo stvili akcenat na važnost finansijske analize preduzeća u upravljanju kreditnim rizikom, s obzirom da je bonitet preduzeća najvažniji pri odobravanju zahtjeva za kredit kao i za zaštitu od kreditnog rizika. Tu su objašnjeni najvažniji pokazatelji (likvidnosti, finansijske strukture, rentabilnosti, tržišne vrijednosti i koeficijent obrta). Pored finansijske analize preduzeća bitna je i analiza kredita koja nam ukazuje na to da li je kredit dobar ili ne u smislu da li je odobren pod dobrim uslovima i licu koje zadovoljava sve parametre analize za odobravanje kredita (karakter, svojstvo, gotovina, kolateral i kontrola).

U petom dijelu smo obradili značaj pravnih propisa u funkciji upravljanja i reduciranja kreditnog rizika u bankama. Kao najvažniji se izdvaja Bazelski sporazum koji postoji u dvije verzije (Bazel I i Bazel II).

Šesti dio rada je posvećen analizi upravljanja kreditnim rizikom XX banke, gdje smo analizirali kako banka upravlja kreditnim rizikom u skladu sa pravilima i propisima Agencije za bankarstvo Republike Srpske.

1. POJAM I KARAKTERISTIKE KREDITNOG RIZIKA

1.1. Pojam bankarskih rizika

Osnovni zadatak poslovne banke jeste da deponuje finansijska sredstva od subjekata koji imaju novčane viškove i da ta sredstva plasiraju onim subjektima kojima su potrebna. Današnji uslovi poslovanja banaka kao i sve veći obim bankarskih investicija uslovili su nastanak različitih rizika kojima je izloženo njihovo poslovanje. Rizicima nisu izložene samo banke čije se poslovanje bazira na globalnom nivou, nego i banke čije se poslovanje odnosi na poslove i platni promet u zemlji. Različite literature o bankarskim rizicima sadrže različite definicije ovog pojma rasprostranjenog u bankarskom poslovanju.

„Među definicije bankarskog rizika se ubrajaju sledeće:

- verovatnoće gubitka ili izloženost gubitka;
- mogućnost ili šanse za nastanak gubitka;
- opasnost koja može prouzrokovati gubitak;
- opasni poduhvati ili uslovi koji povećavaju verovatnoću učestalosti ili ozbiljnosti od gubitka;
- imovina ili osoba izložena gubitku;
- gubitak potencijalnog iznosa novca;
- odstupanje od stvarnih gubitaka;
- mogućnost da stvarni gubici odstupaju od očekivanih;
- neizvesnost u odnosu na gubitak.“²

1.2. Vrste rizika u bankarskom poslovanju

„Bankari i menadžeri drugih finansijskih institucija suočavaju se sa šest osnovnih vrsta rizika:

- Kreditni rizik,
- Rizik kamatne stope,
- Rizik likvidnosti i solventnosti,
- Tržišni rizik,
- Rizik prihoda, odnosno zarade i
- Kapitalni rizik.

Svaki od navedenih vrsta rizika može da ugrozi sloventnost banke i opstanak na duži rok.“³ Poznavanje njihove suštine je pretpostavka za preduzimanje odgovarajućih preventivnih mjera zaštite.

---

²Barać S., Hadžić M., Stakić B., Ivaniš M., - *Poslovno bankarstvo* – Univerzitet Singidunum, 2005., 197-198. Str.

³Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. Godina, 160 str.

1.2.1. Kreditni rizik

Banke su po prirodi svog poslovanja u velikoj mjeri izložene kreditnom riziku. „Pod kreditnim rizikom se podrazumijeva nemogućnost blagovremene naplate kreditnih (i drugih) potraživanja sa pripadajućom kamatom (dakle, glavnica plus kamata), usljed nelikvidnosti komitenta (korisnika kredita) ili, pak, drugih razloga. Pokazatelji (mjere) kreditnog rizika su:

- Racio neprofitne aktive i ukupnih zajmova i iznajmljivanja,
- Racio neto otpisa zajma i ukupnih zajmova i iznajmljivanja,
- Racio rezervisanja za gubitak zajma i ukupnih zajmova ili iznajmljivanja ili ukupnog vlastitog kapitala i
- Racio rezerve za gubitak zajma i ukupnih zajmova i iznajmljivanja ili ukupnog vlastitog kapitala.“⁴

(Neprofitna aktiva je kamatonosna aktiva, uključujući kredit, sa proteklim ugovorenim, zakonskim rokom vraćanja (tačnije nevraćanja) 90 dana i više. Neto otpis zajma je bruto otpis minus limitirano ostvarljiva kamata po njihovom osnovu. Iz tekućih prihoda, neto kamate, banke izdvajaju jedan dio za eventualnu nadoknadu gubitka zajma, što je poznato kao rezervisanje. One isto tako formiraju i fond rezerve za nadoknadu ovih gubitaka).

„Od kreditnog rizika banka se može zaštititi na više načina:

- Obezbeđenjem pokrića (zaloga, hipoteka), garancije (prvoklasne banke),
- Sagledavanjem (procjenom) spremnosti dužnika da blagovremeno izmiri preuzete kreditne obaveze i, posebno, njegovog boniteta,
- Sagledavanjem profitabilnosti investirano kredita u date investicione poduhvate (tj. njihove očekivane stope prinosa),
- Osiguranje kod osiguravajuće kompanije uz plaćanje premije osiguranja,
- Diverzifikacijom kreditnih plasmana odobravanjem ne samo jednom već istovremeno većem broju kreditno sposobnih komitenata,
- Izbjegavanjem odobravanja kredita komitentima iz zemalja sa visokim političkim rizikom, i
- Formiranjem rezervi.“⁵

Aдекватna procjena boniteta preduzeća koje podnosi zahtjev za kredit, kao i diverzifikacija kreditnih plasmana, što znači da se krediti za različit namjene odobravaju različitim klijentima kako bi se kreditni rizik sveo na najmanju moguću mjeru.

Posebnu pažnju bi trebalo posvetiti politici dugoročnog kreditiranja u vrijeme prosperiteta, nego u vrijeme depresije. U vrijeme rasta trebalo bi nastojati da se spriječi korištenje kredita u špekulativne svrhe i na taj način spriječiti vjerovanje u fiktivni prosperitet koji vrlo brzo može dovesti do pada.

---

⁴Radojko Lukić – *Bankarsko računovodstvo* – Centar za izdavačku delatnost ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd 2007. godine, 273 str.

⁵Radojko Lukić – *Bankarsko računovodstvo* – Centar za izdavačku delatnost ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd 2007. godine, 274 str.

1.2.2. Rizik kamatne stope

Svaki rizik je poguban za banku, ali najčešći bankarski krahovi su nastali pojavom ne samo kreditnog rizika nego i pojavom kamatnog rizika. Oni su, s obzirom na prirodu poslovanja banaka najvažniji rizici njihovog poslovanja. Kamatni rizik podrazumijeva rizik nepovoljne promjene cijene kredita, gdje banka može pretrpiti veliki gubitak na ime kamata. Kamatni rizik se javlja u strukturi datih kredita što predstavlja ponudu novca, ali i na strani tražnje novca, odnosno uzetih kredita u uslovima izražene turbulencije tržišne tražnje i kredita. Ukoliko banka odobrava kredit po fiksnoj cijeni (kamatnoj stopi), te ako u toku korištenja kredita dođe do povećanja kamatne stope na tržištu, javlja se kamatni rizik koji se manifestuje kao gubitak u iznosu razlike između ostvarene kamatne stope i moguće ostvarene kamatne stope (moguće ostvarena kamatna stopa je kamatna stopa nakon povećanja tržišne kamatne stope). S obzirom da je kredit odobren po fiksnoj kamatnoj stopi banka nije u mogućnosti da izvrši promjenu kamatne stope kredita te je prinuđena da pretrpi kamatni rizik.

S druge strane, kamatni rizik se javlja i kod uzetih kredita banke od drugih banaka ili finansijskih institucija. Pod pretpostavkom da je banka uzela kredit po fiksnoj cijeni (kamatnoj stopi), te da je u toku korištenja kredita došlo do pada tržišne kamatne stope, banka trpi kamatni gubitak u iznosu razlike između kamatne stope koju trenutno plaća i kamatne stope koju bi platila po novim tržišnim uslovima.

„Pokazatelji kamatnog rizika su:

- Racio kamatonosne – osjetljive aktive i kamatonosnih – osjetljivih obaveza,
- Racio nesigurnih depozita i ukupnih depozita.“⁶

Banka je izložena gubicima u slučaju kada je veća kamatonosna – osjetljiva aktiva u odnosu na kamatonosne – osjetljive obaveze pri padu kamatne stope, posebno ukoliko je udaljeniji period dospjelosti odnosnog zajma. Ona je takođe izložena gubitku kada je veći volumen kamatonosnih – osjetljivih obaveza od kamatonosne – osjetljive aktive pri povećanju tržišne kamatne stope. Neosigurani depoziti su veoma osjetljivi na promjene kamatnih stopa. Oni se povlače ako konkurenti ponude samo malo veću kamatnu stopu.

1.2.3. Rizik likvidnosti

Pod rizikom likvidnosti podrazumijevamo nemogućnost plaćanja obaveza o roku dospijeca. Sa ovim rizikom se susreću sva pravna lica, kako mala preduzeća i mikrokreditne organizacije, tako i banke i velike finansijske institucije. Banke na našim prostorima karakteriše visok stepen nelikvidnosti i svakodnevno su izložene riziku likvidnosti. Za ovakvu situaciju postoje subjektivni i objektivni uzročnici.

Rizik likvidnosti u bankama se mjeri sljedećim pokazateljima:

- Odnos između pribavljenog fonda i ukupne aktive,
- Odnos između neto zajma i ukupne aktive,
- Odnos između gotovine i depozita kod drugih banaka i ukupne aktive i

---

⁶Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. Godina, 160 str.

- Odnos između novčane aktive i državnih efekata i ukupne aktive.

Poštovanjem pravila da se uzeti krediti koriste za odobravanje kredita pod istim uslovima po pogledu iznosa, roka vraćanja i cijene-kamatne stope, banka se u velikoj mjeri zaštićuje od izloženosti i nastupanja rizika likvidnosti. Takođe, banka se može zaštititi od rizika likvidnosti na još jedan način, a to je da na adekvatan način upravlja novčanim tokovima iz redovne poslovne aktivnosti, investicionih aktivnosti kao i finansijskih aktivnosti. Primjena elektorskog bankarstva uveliko olakšava rad i kontrolu sistema novčanih tokova u savremeno doba. Međutim, može doći do kratkoročne i dugoročne nelikvidnosti. Prvi problem banka može riješiti korištenjem kratkoročnog kredita kod drugih banaka i finansijskih institucija kao i emisijom hartija od vrijednosti na primarnom ili sekundarnom tržištu hartija od vrijednosti. Takođe, jedan od vidova zaštite od rizika likvidnosti jeste odobravanje kratkoročnih kredita klijentima koji imaju izuzetan kreditni bonitet, za koje se sa velikom vjerovatnoćom zna da će kredit otplatiti u roku.

1.2.4. Rizik solventnosti

Rizik solventnosti je veoma sličan riziku likvidnosti. Rizik solventnosti podrazumijeva nemogućnost plaćanja obaveza o roku dospijeca ali u dužem vremenskom periodu. Za razliku od rizika likvidnosti, koji se odnosi na kratak period, rizik solventnosti podrazumijeva dugoročnu nelikvidnost subjekta. Rizik solventnosti se mjeri sljedećim pokazateljima:

- Raspon kamate između tržišnih prihoda emitovanih bankarskih efekata i tržišnih prihoda od državnih efekata iste dospelosti,
- Racio cijene bankarskih akcija i godišnje zarade po akciji,
- Racio vlastitog kapitala i ukupne aktive,
- Racio pribavljenog fonda i ukupnih obaveza,
- Racio vlastitog kapitala i rizične aktive,
- Racio primarnog kapitala i ukupne aktive.

Iz samog karaktera ovih mjera proizilazi njihovo značenje sa gledišta ocjene rizika solventnosti banke. Komponovanjem optimalne strukture aktive i pasive u pogledu iznosa, roka vraćanja i cijene je bitna pretpostavka za minimiziranje rizika solventnosti banke. Ona mora biti kvantitativno i kvalitativno takva da je u skladu sa ostvarenjem željenog cilja banke – što veći profit.

1.2.5. Tržišni rizik

Tržišno orijentisanim ekonomijama, u kojima većina svjetskih banaka i drugih vodećih finansijskih institucija nude svoje usluge danas, tržišna vrijednost aktive, pasive i neto vrijednost banke i drugih finansijskih kompanija koje pružaju usluge konstantno su u nestabilnom stanju, stvarajući tržišni rizik. Promjene tržišne kamatne stope i cijena deviza, promjenljiva javna tražnja za bankarskim uslugama i drugim uslugama koje nude nebankarske finansijske kompanije, iznenadne promjene u monetarnoj politici Centralne banke, i promjenljive investitorske percepcije rizika banaka i nebankarskih finansijskih kompanija, utiču da se često smanjuje ili povećava vrijednost imovine institucije, dugovanja i akcijskog kapitala, u zavisnosti od trenutne

finansijske politike i konjunktura. Na ovakve iznenadne promjene tržišne vrijednosti naročito su osjetljive portfolio obveznice i akcionarski kapital (neto vrijednost), čija vrijednost može naglo da padne ukoliko kretanje tržišnih cijena nije u skladu sa očekivanjima banaka ili drugih finansijskih kompanija.

„Najvažniji indikatori tržišnog rizika u upravljanju bankarskim i finansijskim institucijama su:

- Odnos knjigovodstvene vrijednosti aktive i procjenjene tržišne vrijednosti iste aktive,
- Odnos knjigovodstvene vrijednosti akcijskog kapitala i tržišne vrijednosti istog akcijskog kapitala,
- Tržišna vrijednost obveznica i druga fiksna prihodovna aktiva u relativnom odnosu prema njihovoj vrijednosti, registrovana u knjigovodstvu banaka ili drugih finansijskih institucija i
- Tržišna vrijednost obične i preferencijalne akcije po jedinici, koja odražava percepciju investitora o izloženosti riziku banke ili druge finansijske institucije, kao i potencijal zarade.“⁷

1.2.6. Rizik prihoda – zarade

Rizik zarade predstavlja donju liniju rizika svakog preduzeća pa i banke ili druge finansijske institucije. Donja linija rizika podrazumijeva neto prihod posloje pokrivanja svih troškova jedne banke. Na zaradu mogu uticati mnogi faktori kao što su spoljni faktori koji podrazumijevaju promjene ekonomskih uslova privređivanja, promjene u zakonima i propisima i slično, i unutrašnji faktori koji podrazumijevaju poremećaj unutar samog preduzeća odnosno banke. „Najčešće mjere za identifikaciju rizika zarade su:

- Standardna odstupanja ili promjena neto prihoda poslije plaćanja poreza,
- Standardna odstupanja ili promjena prihoda od akcijskog kapitala i prihoda od aktive.“⁸

Pristupnost rizika zaradne je veći ukoliko je veći standard odstupanja ili promjene u prihodu banke ili neke druge finansijske institucije. Na primjer, ukoliko investitori u bankarske hartije od vrijednosti očekuju da će veći rizik zarade da opstane i u budućnosti, oni će potražiti nadoknadu za taj dodatni rizik u formi uvećanih prinosa od banke ili će se preseliti negdje drugo sa svojim novcem

1.2.7. Rizik kapitala

Dugoročni opstanak banke ili druge finansijske institucije je izložen kapitalnom riziku, te bi bilo poželjno da nadležni organi posvete posebnu pažnju ovoj vrsti rizika. Uspješno poslovanje i maksimiziranje prihoda u dužem roku je jedan od glavnih ciljeva svake banke i finansijske

---

⁷Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. Godina, 162-163 str.

⁸Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. Godina, 164 str.

institucije. U slučaju da se ovaj rizik zanemari, mogući su gubici uložениh sredstava što svakako slabi finansijski položaj određene finansijske institucije.

„Rizik greške ili neuspjeha može biti približno izmjeren pomoću sljedećih faktora:

- Kamatna stopa u rasponu između tržišnih prinosa na dugovnoj strani (kao što su kapitalne mjenice i depozitni certifikati izdati od strane banaka ili štedionica) i tržišnih prinosa od državnih hartija od vrijednosti sa istim rokom dospeljeća. Povećanje tog raspona pokazuje da investitori na tržištu očekuju povećan rizik gubitka na kupovine i održavanje duga te finansijske kompanije.
- Proporcija pojedinačne cijene akcije i godišnje zarade po jednoj akciji. Ova proporcija često opada ukoliko investitori procijene da je banka ili druga finansijska institucija kapitalno potcijenjena u odnosu na rizike koje je preuzela.
- Proporcija akcijskog kapitala (neto vrijednost) i ukupne aktive, kada pad u prilivu akcijskih sredstava u odnosu na aktivu može da ukaže na povećanu izloženost riziku akcionara i povjerilaca.
- Proporcija kupljenih sredstava u odnosu na ukupna dugovanja. Na primjer, kupovina sredstava od strane banke obično podrazumijeva kupovinu neosiguranih depozita i pozajmica na tržištu novca od drugih banaka, korporacija i državnih institucija čiji je rok dospeljeća manji od godinu dana.
- Proporcija akcijskog kapitala u odnosu na rizičnu aktivu pokazuje koliko tekući nivo kapitala finansijske institucije može da pokrije potencijalne gubitke od one aktive čija će vrijednost najvjerovatnije pasti na tržištu.“⁹

---

⁹⁹Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. Godina, 164-165 str.

2. IDENTIFIKACIJA I MJERENJE KREDITNOG RIZIKA

Kako bi se kreditnom riziku, odnosno njegovoj prevenciji kao i ublažavanju efekata njegovog nastanka, pristupilo na najefikasniji način, neophodno je na vrijeme identifikovati i izmjeriti visinu kreditnog rizika.

2.1. Identifikacija kreditnog rizika

Pod kreditnim rizikom podrazumijevamo klijentovu volju i finansijsku mogućnost da otplati kredit – glavniciu zajedno sa kamatom – o roku, te da ispoštuje sve uslove prema zaključenom ugovoru sa bankom.

Prema tome, možemo zaključiti da ovaj rizik može da ima dva izora:

- Subjektivnu volju klijenta da ispoštuje uslove predviđene ugovorom, i
- Objektivnu, finansijsku mogućnost da otplati kredit o roku dospijeća.

Ugovor o kreditu je dvostrano obavezni pravni akt kojim se regulišu prava i obaveze ugovornih strana. Prema tom ugovoru, banka ima obavezu da klijentu na ime kredita isplati sumu novca, a klijent je obavezan da prema ugovoru otplati kredit u ugovorenom roku zajedno sa definisanom kamatom.

Obe komponente su podjednako važne i daju specifičnu dimenziju kreditnom riziku. Kreditni rizik spada u kategoriju finansijskih rizika, za razliku od ostalih vrsta rizika koje se kategoriju kao nefinansijski rizici. Samim tim što se odobravanje kredita i kreditne usluge dokumentuju, kreditni rizik je lakše identifikovati. Identifikacije kreditnog rizika je veoma značajan postupak iz razloga što je lakše preduzeti preventivne mjere protiv njegovog nastupanja. Međutim, vrlo često je otežana identifikacija kreditnog rizika jer se ne može iskristalisati da li se radi o kreditnom riziku, ili nekom drugom riziku iz kategorije nefinansijskih rizika, ili pak postoji više vrsta rizika istovremeno. Ukoliko menažeri ne izvrše adekvatnu identifikaciju rizika, moguće je da banka dva puta uračuna kapitalne troškove, iako ovaj postupak nije dozvoljen prema propisima i smjernicama međunarodnih standarda. Pored toga, kada se realizuje u banci, kreditni rizik u većini slučajeva može da izazove pojavu drugih rizika, najčešće rizika likvidnosti, rizika solventnosti i slično. Slabljenje likvidnosti banke je prva pojavna karakteristika nastupanja kreditnog rizika, i nastaje usljed smanjenja kvaliteta kreditnog portfolija banke. Naredni efekat realizacije kreditnog rizika se ogleda i u dejstvu drugih, nefinansijskih rizika, koji može da rezultira finansijskim gubitkom za banke, koji podrazumijeva nastanak i pojavu roslovnog rizika kao i narušavanje reputacije banke koji ukazuje na nastanak reputacionog rizika.

Istovremena pojava i djelovanje različitih vrsta bankarskih rizika nije karakteristika kreditnog rizika. Postoje i drugi uslovi u kojima nastaje istovremeno nekoliko vrsta rizika, ne samo navedeni uslovi. Prema tome, zbog nepoštovanja procedura za odobravanje kredita od strane kreditnih menadžera nastaje operativni rizik koji je uglavnom uzročnik kreditnog rizika. U većini slučajeva, najčešći uzročnik kreditnog rizika jesu kreditno plasmani, ali, takođe, ovaj rizik može biti prouzrokovao i trgovanjem hartijama od vrijednosti ili drugim transakcijama poput izdavanja garancija za razne vrste poslova, potpisivanje mjenica (davanje avala) i slično.

Prema tome, možemo zaključiti da je kreditni rizik prisutan u svim transakcijama banke, bez obzira da li se one odnose na bilansne ili vanbilansne transakcije. U savremenim uslovima poslovanja, kada kreditni rizik predstavlja jedan od glavnih rizika u poslovanju banaka i drugih finansijskih institucija, industrije razvijenih zemalja ulažu velike napore i finansijska sredstva angažujući stručnjake koji rade na pronalasku optimalnog modela za upravljanje kreditnim rizikom.

2.2.Mjerenje kreditnog rizika

Mjerenje kreditnog rizika podrazumijeva proces računanja visine gubitka koji banka može pretrpiti u slučaju da nastupi nepovoljni slučaj, odnosno u slučaju da dođe do nastupanja kreditnog rizika. Ovim postupkom se određuje kreditni bonitet svake pojedinačne transakcije, odnosno portfolija banke u cjelosti. Takođe, mjerenjem kreditnog rizika se utvrđuje vjerovatnoća i suma gubitka koji može nastupiti ukoliko klijent ne izvrši svoj dio ugovorne obaveze.

“Metode mjerenja kreditnog rizika predviđene Baselom II su sljedeće:

- standardizovani pristup
- interni sistem raspoređivanja – osnovni pristup (FIRB)
- interni sistem raspoređivanja – napredni pristup (AIRB).”¹⁰

2.2.1. Standardizovani pristup mjerenju kreditnog rizika

Standardizovani pristup mjerenju kreditnog rizika podrazumijeva da banke dodjeljuju odgovarajuće pondere rizika u zavisnosti od karakteristika datih potraživanja (zavisno od toga o kojoj vrsti kredita se radi-da li je u pitanju stambeni kredit ili kredit pravnom licu). U kategorije potraživanja obuhvaćene standardizovanim pristupom mjerenju kreditnog rizika spadaju potraživanja od državnih institucija, banaka, trgovinskih društava, stanovništva te potraživanja osigurana kolateralom. U zavisnosti od kreditnog boniteta, svakoj od navedenih kategorija se dodjeljuje odgovarajući ponder rizika i na taj način se postiže veća osjetljivost na rizike. Ukoliko klijent nema dobar kreditni rejting, njegovim potraživanjima se pripisuje ponder 100%. Takođe, ovaj pristup podrazumijeva veći obuhvat kolaterala, garancija i kreditnih derivata koje banke mogu koristiti i na taj način svesti kapitalne zahtjeve na minimum.

Tabela 1. i Tabela 2. sadrže pregled predloženih pondera rizika prema standardizovanom pristupu:

---

¹⁰ <http://www.hnb.hr/supervizija/implementacija-dkz/basel2/h-rezultati-upitnika-o-novom-bazel-spozazumu.pdf>

Tabela 1. Ponderi rizika za potraživanja od državnih institucija i banaka

Vrsta potraživanja		AAA do AA-	A+ do A-	BBB+ do BBB-	BB+ do B-	Ispod B-	Nema rejtinga
Državne institucije		0%	20%	50%	100%	150%	100%
Banke	Opcija 1	20%	50%	100%	100%	150%	100%
	Opcija 2	20%	50%	50%	100%	150%	50%
	Opcija 2 kratkoročna potraživanja	20%	20%	20%	50%	150%	20%

Prema podacima iz prethodne tabele, postoje dvije opcije za potraživanja prema bankama. Prema opciji 1 potraživanjima svih banaka koje imaju sjedište u određenoj zemlji pripisuje se ponder rizika koji je za jednu kategoriju viši od onog koji je dodijeljen državi u kojoj je sjedište banke.

Druga opcija - Opcija 2 - se temelji na ponderima rizika koji su povezani s vanjskim kreditnim bonitetom banke. Prema ovoj opciji povoljniji ponder rizika (jedna kategorija niže) može se dodijeliti potraživanjima s ugovorenim rokom dospijeca od tri mjeseca ili manje.

Tabela 2. Ponderi rizika za potraživanja od trgovačkih društava i stanovništva

Vrsta potraživanja	AAA do AA-	A+ do A-	BBB+ do BB-	Ispod BB-	Nema rejtinga
Trgovačka društva	20%	50%	100%	150%	100%
Stanovništvo	75%				
Potraživanja osigurana zalogom na stambeni objekat	35%				
Potraživanja osigurana zalogom na komercijalnu nekretninu	100% Prema nacionalnom direkcijskom pravu može se primjeniti i ponder rizika 50% ako se zadovolje određeni kriterijumi				

2.2.2. Interni sistem raspoređivanja

Drugi pristup mjerenju kreditnog rizika je interni sistem raspoređivanja (internal ratings – based approach, IRB). Ovaj pristup predstavlja jednu od najinovativnijih obilježja Basela II. Interni sistem raspoređivanja, kao pristup mjerenju kreditnog rizika uveden je s ciljem da se podstaknu banke na daljnja ulaganja u interne sisteme upravljanja rizicima. Kao takav je i sam preuzet iz prakse poslovanja velikih internacionalnih banaka. Ovakve pristupe banke razvijaju kako bi unaprijedile svoju konkurentsku poziciju kako na domaćem, tako i na međunarodnom tržištu, a i kao mjeru zaštite od gubitaka. Banke ali i druge finansijske institucije koje primjenjuju ovaj pristup mjerenju kreditnog rizika imaće veću sposobnost kvantifikovanja esencijalnih karakteristika boniteta dužnika prilikom određivanja visine kapitalnog zahtjeva. Upravo to čini bitnu razliku između ovog i standardizovanog pristupa mjerenju kreditnog rizika, gdje sve parametre rizičnosti određuje regulator. “Prema pristupu internog sistema raspoređivanja banka razvrstava svoja potraživanja u sljedeće grupe prema zajedničkim karakteristikama rizičnosti:

- trgovinska društva,
- državne institucije,
- banke,
- stanovništvo i
- vlasničke hartije od vrijednosti.”¹¹

Unutar kategorija trgovinskih društava i stanovništva potraživanja se dalje raspoređuju u nekoliko podkategorija. Za svaku kategoriju potraživanja važno je odrediti sljedeće elemente:

1. Komponente rizika koje se određuju interno ili ih su zadate od strane višeg organa:
  - vjerovatnoća da dužnik neće na vrijeme ispuniti svoje obveze (probability of default, PD)
  - gubitak u trenutku nastanka neurednosti u izvršavanju obveza (loss given default, LGD)
  - izloženost u trenutku nastanka neurednosti u izvršavanju obveza (edžposure at default, EAD)
  - efektivno dospijeće (effective maturity, M).
2. Uloge primjene pondera rizika na bankarska potraživanja – predstavljaju sredstvo kojim se komponente rizika za specifično potraživanje transformišu u ponderisanu aktivu i potom u kapitalne zahtjeve.
3. Minimalni standardi koje bi banke trebale ispuniti ukoliko žele primjenjivati interni sistem raspoređivanja kao pristup mjerenju kreditnog rizika.

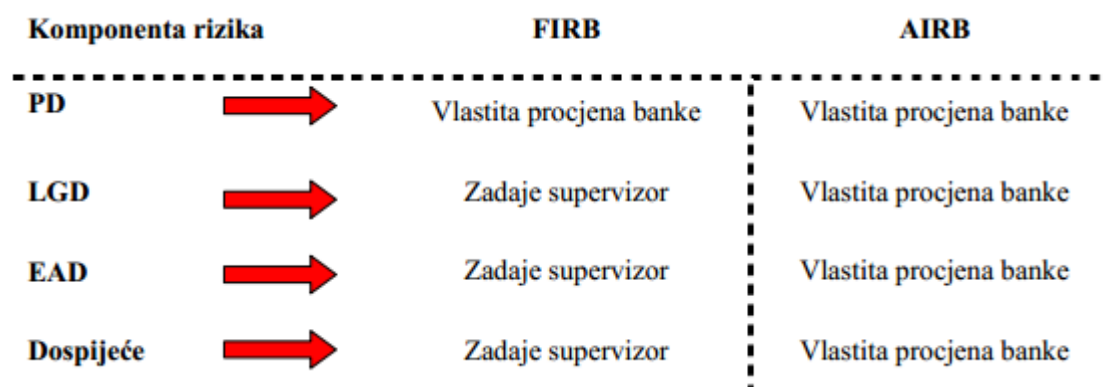
Bazelski odbor je omogućio primjenu dvije verzije primjene internog sistema raspoređivanja – osnovna verzija (FIRB) i napredna verzija internog sistema raspoređivanja (AIRB). U osnovi, ove dvije verzije internog sistema raspoređivanja se razlikuju po tome da li komponente rizika banke određuje banka prema svojoj procjeni ili ih definiše supervizor.

---

¹¹<http://www.hnb.hr/supervizija/implementacija-dkz/basel2/h-rezultati-upitnika-o-novom-bazel-spozazumu.pdf>

Slika 1: Prikaz verzija internog sistema raspoređivanja

Prema prikazu slike iznad, možemo zaključiti da će banke koje primjenjuju neprednu verziju internog sistema raspoređivanja imati maksimalni fleksibilnost i u cijelosti će pristup računanju kapitalnih zahtjeva prilagoditi svom rizičnom profilu i internoj metodologiji. Za razliku od naprednog, osnovna verzija je malo ograničenija i gotovo sve komponente rizika definiše i određuje supervizor.

Minimalni zahtjevi

Prema Basel II sporazumu, dozvoljeno je da banke koje primjenjuju pristup internog sistema raspoređivanja pouzdaju u sopstvene procjene ključnih komponenti rizika samo pod uslovom da su zadovoljeni strogi kvantitativni i kvalitativni zahtjevi u standardu. Akcenat se stavlja na vještinu banke da na adekvatan i povjerljiv način rangira i izmjeri rizik ukoliko se želi obezbijediti da sistem procjene rizika osigura odgovarajuću procjenu karakteristika dužnika i transakcije, odgovarajuću diferencijaciju rizika te preciznu i pouzdanu procjenu rizika. Takođe, banka bi trebala osigurati rejting ulaznih podataka i biti sigurna da su ti podaci proistekli iz sistema koji data banka koristi u svakodnevnom poslovanju, a ne da se oni koriste samo pri procjenu regulatornog kapitala, a da banka sa druge strane koristi neke druge podatke i pokazatelje za donošenje svojih odluka. Prema tome, banka treba da ima jedinstven sistem i da koristi njegove izlazne podatke u svim prilikama, ne samo za potrebe regulatora. S obzirom na razlike koje postoje na tržištima, metodima raspoređivanja, proizvodima i praksama koje nude banke, banke i nadležni organi bi trebali prilagoditi operativne procedure svojim karakteristikama. Za razliku od Bazelskog odbora, koji nema namjeru određivati oblik ili tehničke dijelove politika i procedura upravljanja rizicima banke, nadležni organ-supervizor ima obavezu da razvije detaljne postupke kojima će se osigurati pouzdanost sistema i kontrola kako bi mogli biti dobra baza za primjenu pristupa internog sistema raspoređivanja. Na osnovu navedenog možemo zaključiti da primjena datog pristupa mjerenju kreditnog rizika nije moguća bez prethodne saglasnosti supervizora. Najvažniji zahtjevi se ogledaju u dizajnu i strukturi sistema raspoređivanja, njegovom operativnom funkcionisanju, raspoloživosti i kvalitetu podataka, kontroli sistema i korporativnom upravljanju. Ključni element efikasnosti sistema internog raspoređivanja kao pristupa mjerenju kreditnog rizika jeste dizajn sistema koji mora osigurati adekvatnu distribuciju izloženosti banke prema razčitim nivoima rizika bez velikih

koncentracija. Kako bi banka ostvarila pomenuti cilj, trebalo bi da ima najmanje osam rizičnih grupa za raspoređivanje svojih klijenata. Minimalni standardi koji moraju biti ispoštovani za ovo područje su regulisani Bazelom II i nastavljaju se navodeću praksu upravljanja rizicima koji postoje u bankarstvu. Prilikom implementacije sistema raspoređivanja najveći izazov bankama predstavlja jasno i objektivno definisanje kriterijuma za grupisanje klijenara u određenu rizičnu grupu i obezbjeđenje kvalitetne procjene kreditnog rizika. Bitno je istaći da dobar dizajn internog sistema raspoređivanja nije dovoljan za efikasnost sistema internog raspoređivanja. On bi trebao biti sastavni dio procesa upravljanja kreditnim rizikom. Od banke se očekuje da koristi ovaj sistem raspoređivanja ne samo prilikom odlučivanja o odobravanju kredita, nego i prilikom određivanja kamatne stope, rezervacija i prilikom interne alokacije finansijskog kapitala. Što je sistem raspoređivanja više u upotrebi, nadležni organ ima više povjerenja u rezultate proistekle iz sistema a vezane za procjenu neophodnih kapitalnih zahtjeva. Takođe, veoma je važno da podaci potrebni za procjene komponenti rizika budu kvalitetni i raspoloživi jer je dobro poznata činjenica da je svaki sistem dobar u mjeri u kojoj su pouzdani i kvalitetni inputi. Dopušteno je da se banke koriste podacima kako iz internih izvora, tako i iz različitih eksternih izvora podataka pod uslovom da se dokaže značaj podataka za potraživanja banke. Za potrebe određivanja komponenti rizika neophodne su vremenske serije podataka iz više godina uzastopno, što predstavlja jednu od najvećih prepreka i nedostataka za primjenu pristupa internog raspoređivanja. Uprava banke i nadzorni odbor imaju presudnu ulogu jer oni trebaju odobriti sve materijalno značajne aspekte procesa procjene rizika i ocjenu boniteta klijenta. Pored toga, banka treba da ulaže kapital u izgradnju i funkcionalnost odgovarajućeg IT sistema koji bi trebao da podrži kompletan proces procjene rizika i da produkuje potrebne izvještaje za potrebe uprave i nadzornog odbora.

3. UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM

Okvir za upravljanje rizicima sadrži sve rizike kojima je banka izložena. Dio ovog okvira čini i proces upravljanja kreditnim rizikom, što znači da su njegov sastavni dio strategije i politike upravljanja rizicima na nivou banke. Prema tome, odbor direktora banke je nadležan za:

- Osmišljavanje strategije za adekvatno upravljanje kreditnim rizikom i ključnih politika s obzirom na izloženost datoj vrsti rizika;
- Određivanje najvećeg nivoa izloženosti banke kreditnom riziku, provjeru njihove aplikacije u praksi, te povremena kontrola;
- Implementaciju i respekt usvojenih planova, procesa i procedura neophodnih za upravljanje kreditnim rizikom, kao i za osiguranje adekvatne infrastrukture za upravljanje kreditnim rizikom.

Podrška za upravljanje kreditnim rizikom obuhvata organizacionu strukturu, sisteme i procedure. U pogledu organizacione strukture, neophodno je da banke formiraju posebne organizacione dijelove koji će se baviti ovim rizikom. Idealno rješenje je kada banka uspije da nezavisnu funkciju upravljanja kreditnim rizikom odvoji od funkcije kreditiranja u organizacionom smislu.

3.1. Funkcije upravljanja kreditnim rizikom i funkcije kreditnih poslova

U savremenim uslovima privređivanja, sve velike banke imaju tendenciju odvajanja funkcija upravljanja kreditnim rizikom od ostalih poslova, koji nisu zanemarljivi po svom značaju za poslovanje banke. Funkcija upravljanja kreditnim rizikom bi trebala na čelu da ima jednog ili više kreditnih menadžera, koji imaju zadatak praćenje i primjenu mjera za suzbijanje kreditnog rizika. Kreditni menadžer treba da ima nadležnost za upravljanje portfolijom rizičnih plasmana sa ciljem izgradnje i održavanja stabilnog i profitabilnog portfolija rizičnih plasmana. Kreditni menadžeri, kao i menadžeri nadležni za poslove komercijalnog bankarstva su odgovorni za odnose banke sa korisnicima kredita. Data delegacija odgovornosti osigurava potrebnu kontrolu i ravnotežu koja banci obezbjeđuje mogućnost da izgradi i održi stabilan i profitabilan portfolio rizičnih plasmana koji bi trebao da bude sposoban da odoli nepovoljnim kretanjima u ekonomskom okruženju.

3.2. Odbor i Odjeljenje za upravljanje kreditnim rizikom

Podvojena funkcija upravljanja kreditnim rizikom podrazumijeva postojanje Odbora za upravljanje kreditnim rizikom. U sastavu Odbora za upravljanje kreditnim rizikom bi trebali biti rukovodioci Odjeljenja za upravljanje kreditnim rizikom, Odjeljenja za kreditnu analizu i ocjenu boniteta i Odjeljenja sredstava. Ovaj Odbor je nadležan za potrebno izvještavanje Odbora za upravljanje rizicima na nivou banke, a nadležan je i za implementaciju odgovarajućih politika i strategija upravljanja kreditnim rizikom koji su odobreni od strane Odbora direktora. Date politike i strategije trebaju doprinijeti praćenju i analizi izloženosti kreditnom riziku na nivou banke i poštovanje ograničenja postavljenih od strane Odbora direktora. Odbor direktora daje prijedloge za poboljšanje procesa i procedura za upravljanje kreditnim rizikom. Veoma je bitno da sav proces upravljanja kreditnim rizikom ima odgovarajuću informatičku podršku, a da su pomenute politike i procedure definisane na odgovarajući način, da se s vremena na vrijeme

reviduju u odnosu na realno stanje. Dakle, od velike važnosti je da politike i procedure za upravljanje kreditnim rizikom budu standardizovane i adekvatno primjenjene. Kao Odbor direktora, i Izvršni odbor banke ima značajnu ulogu u procesu upravljanja kreditnim rizikom. Izvršni odbor je nadležan za implementaciju i razvoj politika i procedura kreditne administracije, vrši pripremu neophodnih smjernica za rad koje olakšavaju kreditnu proceduru, sadrže aktivnosti i kriterijume koji su prethodnici donošenju odluke o odobravanju kredita. Prema tome, cilj procesa kreditiranja je procjena rizičnog profila dužnika, nivoa prihvatljivog rizika za banku i očekivanih koristi, uz poštovanje tržišnih ograničenja i strategije plasmana banke. Kreditni proces ima dvije faze:

1. Prva faza, u kojoj se prije odobravanja kreditnog aranžmana ocjenjuju:
  - opravdanost plasmana sredstava u smislu namjene, rokova i očekivanih pozitivnih efekata zakorisnika,
  - finansijski i poslovni bonitet dužnika da otplati svoje obaveze prema banci po kreditnom aranžmanu,
  - finansijsku stabilnost dužnika,
  - potrebu ugovaranja zaštitnih klauzula i posebnih uslova u ugovoru, kao i instrumenata naplate potraživanja,
  - kvalitet dobijenih/ponuđenih instrumenata naplate poraživanja banke.
2. Druga faza koja slijedi nakon realizacije kreditnog aranžmana i traje do njegovog gašenja. Ova faza podrazumijeva procedure kreditne administracije koje čine sastavni dio kreditnog procesa (provjera kompletnosti kreditnog dosijea u smislu potrebne dokumentacije i potrebnih odluka, monitoring kredita, otplata kredita, praćenje promjene vrijednosti uzetih instrumenata obezbjeđenja naplate i njihovo aktiviranje ukoliko je to neophodno). Upravljanje kreditnim rizikom na nivou banke je složen proces, ali takođe poznaje standardne faze, koje počinju identifikacijom kreditnog rizika, monitoringom, mjerenjem izloženosti banke i kalkulacijom potrebnog kapitala, kao i organizacijom adekvatne kontrolne funkcije. Ona obuhvata internu kontrolu, internu reviziju i saglasnosti. Cilj ovog procesa je kvantifikovanje izloženosti kreditnom riziku, jer je ta mjera izloženosti od ključnog značaja za uspješno upravljanje kreditnim rizikom. S obzirom na to, svjetske bankarske industrije ulažu velike napore na izradi modela kvalitativnih i kvantitativnih pristupa za kvantifikovanje izloženosti, odnosno proračun kapitalnih troškova.

3.3. Politika i procedure upravljanja kreditnim rizikom

Svaka banka treba da ima detaljno razrađenu politiku i procedure upravljanja kreditnim rizikom. Trebalo bi da brinu o formiranju adekvatne podrške upravljanju kreditnim rizikom prije rasta poslovanja, što je preduslov da rast bude pod kontrolom. Mnogo je teže uspostaviti kontrolu ukoliko je već došlo do nekontrolisanog rasta. Politike i procedure u upravljanju su obično sadržani u Priručniku banke koji bi trebalo učiniti dostupnim svim zaposlenim u banci koji imaju aktivnosti u okviru funkcija kreditnog poslovanja i određenih kreditnih poslova. Priručnik treba pravovremeno dopunjavati svježim informacijama i usklađivati sa potrebama banke. Za banku čije poslovanje ima tendenciju rasta, veoma je bitno da uspostavi kontrolu nad kreditnim

proizvodima. Definisana kreditna politika i procedure sa kojima treba kvalitetno upoznati zaposlene, u pisanom obliku, je ključni instrument upravljanja i obezbjeđuju da se rast rizičnih plasmana drži pod kontrolom. U nadležnosti Kreditnog odjeljenja je da brine o tome da kreditna procedura i politike budu definisane, pravovremeno dopunjene, dostupne i adekvatno shvaćene od strane zaposlenih. Prilikom limitiranja ili smanjenja kreditnog rizika, naročito treba voditi brigu o izloženosti banke prema velikim dužnicima. U savremeno doba, nadzor banke propisuje da banka ne smije ulagati, odobravati kredite velikih iznosa ni jednom klijentu pojedinačno, kao ni povezanim licima preko iznosa koji predstavlja unaprijed definisani postotak kapitala i rezervi banke. Mnogo država je uvelo limite izloženosti riziku prema pojedinačnom klijentu koji iznosi između 10 i 25% kapitala, mada u pojedinim zakonodavstvima taj iznos može biti i do 30-40% kapitala. Prema Bazelskom sporazumu, predloženo je minimalno 25%, s tendencijom da ga smanji na 10%. Upravljanje visokim izloženostima uključuje pitanje adekvatnosti bankarskih politika, prakse i procedura u prepoznavanju zajedničkog ili povezanog vlasništva, postojanje odgovarajuće kontrole i oslanjanje na redovne novčane tokove. Banka bi trebala svoju pažnju koncentrisati na potpunost i tačnost podataka o klijentu, naročito ako su u pitanju veliki klijenti. Kreditni menadžeri trebaju redovno kontrolisati događaje koji imaju uticaj na velike dužnike i uspješnost njihovog poslovanja, nezavisno od toga da li dužnik plaća svoje obaveze ili ne. Kada eksterni događaji daju razlog za brigu, kreditni menadžeri bi trebali insistirati da dodatnim podacima od dužnika. Ukoliko ima ikakva sumnja da bi dužnik mogao imati probleme u plaćanju svojih obaveza, neophodno je o tome obavijestiti nadležne organe na višim nivoima upravljanja kreditnim rizikom, te da se pronađu odgovarajuće mjere za eliminisanje problema.

4. BITNE ANALIZE U FUNKCIJI UPRAVLJANJA I REDUCIRANJA KREDITNOG RIZIKA U BANKARSTVU

Kako bi se kreditni rizik banaka sveo na najmanju moguću mjeru, neophodno je da svaka banka prije odobravanja kredita tražiocu kredita sprovede određene analize. Te analize podrazumijevaju finansijsku analizu preduzeća koja podrazumijeva ispitivanje i analizu osnovnih finansijskih izvještaja kako bi se stekao uvid u osnovne pokazatelje uspješnog ili neuspješnog poslovanja datog preduzeća. Pored analize finansijskih izvještaja, potrebno je da banka analizira kreditnu sposobnost tražioca kredita prema modelu "6C" koji prikazuje sve aspekte koje treba da zadovolji tražioc kredita da bi banka bila sigurna da će traženi kredit biti i otplaćen.

4.1. Finansijska analiza preduzeća kao osnov upravljanja kreditnim rizikom

Razlog za detaljnije analitičko sagledavanje poslovanja preduzeća jesu veliki problemi odražanja likvidnosti i kapitala, koji se ispoljavaju kroz masovna zatvaranja preduzeća. Zamisao je da se kroz analizu i izlaganje informacija o ostvarenim aktivnostima i rezultatima preduzeća na vrijeme uvide i poprave uočene slabosti i neslaganja u tekućem poslovanju i tako izbjegnu mogući finansijski problemi. Pored analize finansijskih izvještaja, potrebno je da banka analizira kreditnu sposobnost tražioca kredita predstavljaju nezaobilazan instrumenti finansijskog upravljanja. Radi finansijske analize preduzeća, kada se sagledavaju prošle poslovne aktivnosti preduzeća podrazumijeva se ocjena odluka koje su prethodile tim poslovnim aktivnostima kao i faktora koji su doveli do donošenja takeve odluke, ali i kocipiranje odluka usmjerenih na poslovanje i razvoj preduzeća u budućnosti. Finansijska analiza, sama za sebe, nema individualnih ciljeva nego su oni određeni ciljevima i interesima analitičara i korisnika dobijenih rezultata finansijske analize. Prema tome, finansijska analiza se može klasifikovati prema različitim kriterijumima: korisnicima, predmetu analite, vremenskom periodu posmatranja, načinu obrade podataka kao i instrumentima analize. Banka vrši finansijsku analizu da bi ustanovila kvalitet i pouzdanost poslovanja preduzeća, te uočila da li je dato preduzeće sposobno da u bližoj ili daljoj budućnosti otplati kredit koji je banka odobrila.

Predmet finansijske analize su finansijski izveštaji proizašli iz računovodstva preduzeća kroz redovan zaključak poslovnih knjiga. Računovodstveni izveštaji se ne izrađuju prevashodno zbog analitičkih potreba, te se nameće obaveza analitičaru da informacionu osnovu prilagodi zahtjevima finansijske analize. Prema tome, obično je za valjanu i uspešnu analizu neophodno:

1. "Izvršiti pripremu finansijskih izveštaja (informacionu osnovu) za analizu, odnosno:
  - 1.1. Analizirati upotrebljivost bilansnih podataka tj. adekvatnost primjenjenih postupaka bilansiranja (pravilnost alokacije rashoda i prihoda na obračunske periode i uvažavanje monetarnih fluktuacija),
  - 1.2. izvršiti konsolidovanje bilansa stanja i uspeha,
  - 1.3. klasifikovati bilansne podatke,

2. izabrati adekvatne instrumente analize i fiksirati karakteristične (analitički značajne) bilansne (finansijske) relacije.”¹²

Kao najčešće korišten instrument analize finansijskih izvještaja koristi se racio analiza. Pored racio analize postoje i drugi, manje korišteni instrumenti analize finansijskih izvještaja kao što su metod vizuelizacije, račun pokrića, analiza tokova i analiza neto obrtnog fonda. Pod raciom se obično podrazumijeva odnos jedne veličine prema drugoj. U tom kontekstu, racio analiza finansijskih izvještaja se bavi istraživanjem i kvantifikovanjem analitički važnih odnosa između pojedinih bilansnih i finansijskim kategorija radi sagledavanja i ocjene finansijskog položaja i rentabilnosti preduzeća.

Primarni cilj sagledavanja i ocjene finansijskog položaja i rentabilnosti preduzeća jeste nastojanje da se na osnovu datih konstatacija unaprijed stvori slika o finansijskom položaju i zarađivačkoj moći preduzeća. Racio analiza, se pored svega navedenog koristi i za pokušaj da se kroz klasifikaciju specifičnih odnosa obezbijedi uporedivost finansijskih izvedbi preduzeća koje su uglavnom neuporedive (djelatnost, veličina, pravna forma, organizacija i slično). Da bi smo ocijenili finansijski položaj i zarađivačku moć jednog preduzeća potrebno je da se izvrši komparacija stanja utvrđenog analizom sa odgovarajućim standardima i da se utvrde potencijalna odstupanja. Prema tome, ne treba stavljati akcenat na važnost i složenost problema iznalaženja odgovarajućih standarda. Uobičajena praksa za pojedine analitički zanimljive odnose prepoznaje čitav spektar potencijalnih standarda, koji mogu nastati iz karakteristika okruženja ili samog iskustva analitičara, što podrazumijeva mentalni standard.

“Mada ne postoji opšte prihvaćena klasifikacija najvažnijih pokazatelja, oni se uslovno mogu klasifikovati u nekoliko osnovnih grupa:

- pokazatelji likvidnosti;
- pokazatelji aktivnosti;
- pokazatelji strukture finansiranja;
- pokazatelji rentabilnosti (profitabilnosti);
- pokazatelji tržišne vrijednosti.”¹³

Pokazatelji likvidnosti

Pod likvidnoću podrazumijevamo sposobnost preduzeća, ili u ovom slučaju banke, da svoje obaveze izmiruje u roku njihovog dospijeca. Pri tome je veoma važno da se očuva kreditni bonitet, kao i neophodan obim i struktura obrtnih sredstava kako bi banka mogla neometano obavljati tekući posao. Održavanje platežne sposobnosti (likvidnosti) prevashodno je zahtjev nametnut preduzeću spolja – od strane povjerioca (kreditora), odnosno pravnog sistema. Insistiranje povjerilaca na održavanju određenog stepena likvidnosti je izraz čistog pragmatizma, pošto, pod ostalim jednakim uslovima, likvidno preduzeće nudi šire garancije da će novčane

---

¹²

<http://www.ekfak.kg.ac.rs/sites/default/files/nastava/Novi%20Studijski%20Programi/IV%20godina/PoslovneFinanse/Predavanja/II%20Racio%20analiza%202011.pdf>

¹³

<http://www.ekfak.kg.ac.rs/sites/default/files/nastava/Novi%20Studijski%20Programi/IV%20godina/PoslovneFinanse/Predavanja/II%20Racio%20analiza%202011.pdf>

obaveze ispuniti u cjelosti i na vreme. Obezbeđenje bezuslovne sposobnosti plaćanja preduzeća pretpostavlja formiranje i držanje rezervi likvidnosti (u obliku gotovine ili utrživih imovinskih dijelova), na nivou koji garantuje likvidnost.

U okviru racia likvidnosti imamo različite pokazatelje likvidnosti u koji ubrajamo opštu likvidnost, ubranu likvidnost i neto obrtna sredstva.

Pokazatelji aktivnosti- koeficijenti obrta

Koeficijenti aktivnosti, poznati i kao koeficijenti efikasnosti ili koeficijenti obrtaja, mjere koliko je banka efikasna u upotrebi svoje imovine. Neki aspekti analize aktivnosti blisko su povezani sa analizom likvidnosti. Koeficijent obrtaja izražava brzinu obrtanja, ali se zapravo brzina obrtaja ostvaruje dužim ili kraćim trajanjem proizvodnog ili uslužnog ciklusa. Koeficijent aktivnosti, odnosno koeficijent obrta se mjeri tako što se stavljaju u odnos ostvareni obim aktivnosti i ulaganja u poslovna sredstva. Podatak proistekao iz ovog odnosa nazovamo pokazateljom aktivnosti. Grupa pokazatelja aktivnosti daje odgovor na pitanje koliko banka efektivno koristi svoja sredstva, odnosno čini osnovu pri ocjenjivanju da li je visina bilansno iskazanih sredstava u skladu sa planiranim prihodima. S obzirom da povezanost efekata i ulaganja direktno određuje stepen likvidnosti i rentabilnosti preduzeća, veliki značaj sa aspekta upravljanja finansijama preduzeća ima utvrđivanje i kontrola pokazatelja aktivnosti.

“Mada se pokazatelji aktivnosti (koeficijenti obrta) mogu definisati za svaku kategoriju poslovne imovine preduzeća, najčešće korišteni su:

- koeficijent obrta kupaca,
- koeficijent obrta zaliha,
- koeficijent obrta dobavljača,
- koeficijent obrta stalne imovine,
- koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava.”¹⁴

Pokazatelji finansijske strukture

Postoje različiti kriterijumi za klasifikaciju ukupnih izvora finansiranja preduzeća. Najčešća klasifikacija ukupnih izvora finansiranja se vrši prema dva aspekta, sa aspekta vlasništva, odnosno porijekla i sa aspekta roka dospijanja za vraćanje.

Kompozicija različitih izvora finansiranja, shvaćena kao odnos između sopstvenih i pozajmljenih izvora finansiranja preduzeća, obično se naziva finansijskom strukturom preduzeća. Pasiva bilansa stanja u kojoj je iskazana struktura izvora finansiranja koje preduzeće angažuje je strana koja oslikava odnose u finansijskoj strukturi i strukturi kapitala. Kada banka vrši finansiranje poslovne imovine iz tuđih izvora, nameće joj se obaveza da u fiksnim terminima otplati preduzeti dug uz odgovarajuću kamatu. Prisustvo finansijskih rashoda u bilansu uspjeha potvrđuje da preduzeće angažuje tuđe izvore finansiranja, a njihova visina na indirektnan način

---

14

<http://www.ekfak.kg.ac.rs/sites/default/files/nastava/Novi%20Studijski%20Programi/IV%20godina/PoslovneFinansije/Predavanja/II%20Racio%20analiza%202011.pdf>

govori o strukturi finansiranja preduzeća. Obaveze koje banka ima po osnovu izvora finansiranja su fiksnog karaktera i prioriteta, i kao takve ne zavise od uspešnosti poslovanja nego se moraju otplatiti i kad preduzeće loše posluje, odnosno kada posluje sa gubitkom. Ukoliko banka u bilansu uspeha ima velike finansijske rashode fiksnog karaktera, banka je tada izložena većem riziku, odnosno postoji mogućnost da gotovinski prilivi iz poslovne aktivnosti ne budu dovoljni da pokriju obaveze po osnovu preuzetog duga. Za analizu sposobnosti banke da blagovremeno ispuni sve svoje finansijske obaveze fiksnog karaktera, ili da u slučaju nedostatka sredstava za vraćanje duga može iznaći način da prebrodi krizu, neophodno je da banka može u svako doba odgovoriti na izazovna pitanja koje podrazumijeva način na koji banka finansira svoja sredstva te da li ona može odgovoriti obavezama po osnovu angažovanih sredstava.

Odgovor na pitanje načina na koji banka finansira svoja sredstva podrazumijeva analizu odnosa pozicija u pasivi bilansa stanja i odnosa pojedinih kategorija izvora sa odgovarajućim elementima aktive. Pomenuti odnosi se nazivaju pokazateljima solventnosti, odnosno mogućnosti da preduzeće izmiri svoje obaveze. Odgovor koji se daje na pitanje mogućnosti odgovora obavezama po osnovu angažovanih sredstava je druge prirode u odnosu na prvo pitanje i odgovor na to pitanje daje sagledavanje odnosa između pojedinih pozicija bilansa uspeha odnosno, izračunavanjem pokazatelja pokriva.

Pokazatelji rentabilnosti

Rentabilnost izražava efektivnost korišćenja (zarađivačku moć) imovine (uloženog kapitala). Stepem zarađivačke moći smatra se izrazom sposobnosti preduzeća da generiše novu vrijednost, koja je cilj finansijskog upravljanja. U finansijskom smislu sposobnost generisanja nove vrijednosti poistovećuje se sa finansijskom kondicijom preduzeća, odnosno primarnim obezbjeđenjem interesa vlasnika i kreditora preduzeća. S obzirom da svi investitori ulažu svoj novac ili kapital radi što veće zarade, odnosno što veće stope prinosa na kapital, ni jedno fizičko i pravno lice neće donijeti odluku o investiranju u preduzeće ili banku u kojoj je prinos na kapital minimalan. Radi ocjene zarađivačke moći preduzeća razvijena je posebna grupa pokazatelja rentabilnosti (profitabilnosti), koji ostvarene efekte aktivnosti sagledavaju u odnosu na nivo prihoda od prodaje ili u odnosu na sredstva uložena u njihovo sticanje. "Cilj te analize je traženje odgovora na dva ključna pitanja:

- Koji dio svake marke prihoda od prodaje predstavlja dobitak (profit)?
- Koliki dobitak (profit) donosi svaka marka angažovanih poslovnih sredstava?"¹⁵

Kako bi smo dobili odgovore na postavljena pitanja, potrebno je izvršiti potrebne analize i računanja odgovarajućih pokazatelja. Na primjer, neophodno je izvršiti analizu odnosa ostvarenog dobitka i prihoda od prodaje iz bilansa uspeha preko marže prinosa kako bi smo dobili odgovor na pitanje. Kada je u pitanju odgovor na drugo pitanje, potrebno je staviti u odnos efekte aktivnosti i kategoriju sredstava kojim su generisani.

15

<http://www.ekfak.kg.ac.rs/sites/default/files/nastava/Novi%20Studijski%20Programi/IV%20godina/PoslovneFinanse/Predavanja/II%20Racio%20analiza%202011.pdf>

Pokazatelji tržišne vrijednosti

Za razliku od drugih grupa indikatora oslonjenih samo na podatke sadržane u finansijskim izvještajima, indikatori, odnosno pokazatelji tržišne vrijednosti pored pomenutih, koriste i podatke sa finansijskog tržišta. Kao najbitnija informacija sa finansijskog tržišta javlja se cijena akcija određene banke ili preduzeća koja predstavlja cijenu po kojoj se akcija datog emitenta kupuje ili prodaje. Tržišna vrijednost određenog preduzeća se dobija kao proizvod broja emitovanih akcija preduzeća i postojeće (tekuće) tržišne cijene akcija, pod uslovom da se trguje na tržištu kapitala koje ima karakter efikasnosti. Svi podaci vezani za trgovanje vrijednosnim papirima moraju biti transparentni, te se zbog toga informacije vezane za emitenta, akcije i tržišnu cijenu akcija objavljuju u novinama, internet stranicama kao i drugim relevantnim publikacijama.

Indikatori tržišne vrijednosti obezbjeđuju odgovore na pitanja kao što su: da li akcionari ostvaruju adekvatan prinos u odnosu na ono šta su uložili? Sa aspekta akcionara smisao ima samo ona kupovina i vlasništvo nad akcijama koja će donijeti maksimalan prinos investitoru na kapital koji je uložio. Prinos na akcije se zove dividenda, i ukoliko se gleda iznos dividende po akciji može se steći uvid u prihod akcionara u toku jedne godine. Iznos dividende po jednoj akciji se izražava u apsolutnom iznosu. Kada se dio neto dobitka koji je namjenjen za isplatu dividende akcionarima podijeli brojem običnih akcija dobije se podatak o iznosu godišnje dividende. Ovaj podatak preduzeća, odnosno akcionarska društva obično objavljuju kvartalno. Takođe, visinu dividende po akciji, pored visine ostvarenog neto dobitka determiniše i odluka o raspodjeli iznosa koji je namijenjen za isplatu dividende. Prema tome, podatak o neto dobiti po akciji sa gledišta postojećih ili budućih akcionara nije relevantan.

4.2. Analiza kredita

Kreditni menadžer je nadležan za analizu i davanje preporuka o ishodu većine zahtjeva za odobravanje kredita. On mora imati pozitivan odgovor na tri osnovna pitanja u vezi svakog zahtjeva za odobravanje kredita:

1. Da li je bonitet tražioca kredita dobar i da li je on kreditno sposoban?
2. Da li ugovor o zajmu može na pravilan način da se izradi i dokumentuje, tako da su i kreditna institucija i njeni klijenti koji obezbjeđuju sredstva adekvatno zaštićeni, i da li je klijent sposoban da servisira kredit bez prevelikih napora?
3. Da li davalac kredita može da kompletira zahtjev za odobravanje kredita u odnosu na sredstva i prihode klijenta, tako da, u slučaju neizvršenja obaveze, sredstva davaoca kredita mogu da se povrate uz male troškove i sa malim rizikom?

“Pitanje koje se mora razmotriti prije svih drugih jeste da li klijent može ili ne može da servisira kredit, tj. da isplati kredit o dospeljeću, sa adekvatnim pokrićem u slučaju greške. Ovo pitanje podrazumijeva detaljnu analizu šest aspekata zahtjeva za odobravanje kredita:

1. Karakter (Character)
2. Svojstvo (Capacity)
3. Gotovina (Cash)
4. Kolateralno pokriće (Collateral)

5. Uslovi (Conditions)
6. Kontrola (Control)”¹⁶

Karakter

Kreditni menadžer treba biti uvjeren da budući dužnik ima dobro definisan razlog zbog kojeg podnosi zahtjev za odobravanje kredita, te da je odlučan u namjeri da dati kredit otplati na vrijeme. U slučaju da kreditni menadžer nije uvjeren u razloge zbog kojih klijent podnosi zahtjev za kredit, ne treba da odobri kredit dok se svrha kredita ne razjasni. Kada utvrdi svrhu, kreditni službenik treba da odredi da li je ta svrha usklađena sa važećom kreditnom politikom banke ili druge finansijske institucije. Iako je činjenica da je razlog podizanja kredita opravdan, menadžer treba da utvrdi da li budući dužnik ima odgovoran stav prema korištenju odobrenih sredstava od strane banke, da li je iskreno odgovorio na pitanja, i da li će nastojati da dug otplati u dogovorenom roku. Česta je situacija zloupotrebe sredstava, te klijent može da odobrena sredstva po osnovu kredita da usmjeri u druge svrhe. Prema tome, odgovornost, iskrenost, ozbiljna svrha i ozbiljna namjera da se otplate sva sredstva koja se duguju čine ono što kreditni menadžer naziva karakterom. Ukoliko kreditni menadžer primjeti da dužnik nije iskren u svojim obećanjima da će koristiti sredstva kako je planirao i da će otplatiti sredstva kako je dogovoreno, kredit ne treba da se odobri, pošto je gotovo sigurno da će postati problematičan.

Svojstvo

Kreditni menadžer mora da bude siguran da klijent koji podnosi zahtjev za odobravanje kredita ima ovlaštenje da podnese takav zahtjev kao i pravni status koji mu dozvoljava da potpiše obavezujući ugovor o kreditu. Ova karakteristika klijenta se naziva svojstvo da se uzmu sredstva na kredit. Ugovor o kreditu koji je potpisan od strane neovlašćenih lica može se pokazati nenaplativim i može uzrokovati znatne gubitke po kreditnu instituciju.

Gotovina

Ključna karakteristika svakog zahtjeva za odobravanje kredita zasniva se na sljedećem pitanju: da li je tražioc kredita sposoban da ostvari dovoljnu količinu gotovine – u obliku tokova gotovine – da može otplatiti kredit? U principu, klijenti koji se zadužuju imaju samo tri izvora sredstava po osnovu kojih mogu da otplate kredit:

1. Tokovi gotovine ostvareni od prodaje ili prihoda,
2. Prodaja ili likvidacija aktive, i
3. Sredstva ostvarena izdavanjem dugovnih finansijskih instrumenata ili hartija od vrijednosti s pravom učešća u dobiti.

Bilo koji od ovih izvora sredstava može da obezbijedi dovoljno gotovinskih sredstava da bi se otplatio kredit. Međutim davaoci kredita najviše vole tokove gotovine kao osnovni izvor sredstava za otplatu kredita, zato što prodaja aktive može da oslabi klijenta koji se zadužio, a time i da utiče na slabljenje pozicije sigurnosti davaoca kredita kao povjerioca. Nedostaci u

---

¹⁶Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. Godina, 533-537 str.

tokovima gotovine glavni su indikatori slabljenja poslovanja, a time i pojave problematičnih odnosa u pogledu kredita. Ovo je jedan od razloga iz kojih važeći bankarski propisi predviđaju da zajmodavac mora da dokumentuje osnovu tokova gotovine za odobrenje zajma.

Kolateral

Prilikom podizanja zahtjeva za odobravanje kredita, klijenti koji imaju adekvatno pokriće, mnogo lakše dobijaju sredstva po osnovu kredita. Tokom ocjene aspekta kolaterala odnosno pokrića kada se radi o odobravanju kredita, kreditni menadžer mora da postavi pitanje da li primalac kredita ima dovoljnu neto vrijednost ili posjeduje dovoljno kvalitetnu aktivu kao adekvatno obezbjeđenje za kredit. Kreditni menadžer je izuzetno obazrivna takve karakteristike kao što su zastarjelost, stanje i stepen specijalizacije sredstava tražioca kredita. Tehnologija ovdje takođe ima značajnu ulogu. Ukoliko su sredstva tražioca kredita tehnološki zastarjela, ona će imati ograničenu vrijednost kao kolateralno jemstvo zbog teškoća u nalaženju kupca za ova sredstva ukoliko su prihodi zajmoprimca nedovoljni.

Uslovi

Nadležni organi za odobravanje zahtjeva za kredit treba da poznaju najnovije tendencije u oblasti poslovanja tražioca kredita, kao i efekte uticaja promjenljivih ekonomskih uslova na kredit. Kredit može na prvi pogled da izgleda kao veoma dobar, ali da ipak dođe do naglog pada njegove vrijednosti usljed opadanja prodaje ili prihoda u periodu recesije ili usljed visokih kamatnih stopa koje su uzrokovane inflacijom. Da bi se ocijenila oblast poslovanja i ekonomski uslovi, većina zajmodavaca ima evidencije sa podacima – članke iz novina i časopisa, kao i izvještaje stručnjaka o oblasti poslovanja njihovih najvećih klijenata po kreditima.

Kontrola

Posljednji factor, ali ne i manje važan u ocjeni statusa klijenta u pogledu kreditne sposobnosti je kontrola, koja analizira takva pitanja kao što su: da li promjene u zakonu i propisima mogu negativno da utiču na primaoca kredita, i da li zahtjev za odobravanje kredita odgovara standardima davaoca kredita i nadležnih organa kada je u pitanju kvalitet zajma.

5. PRAVNI PROPISI U FUNKCIJI UPRAVLJANJA I REDUCIRANJA KREDITNOG RIZIKA U BANKAMA

Pravni propisi igraju veliku ulogu u regulisanju bankarskog poslovanja. Svaka banka je dužna da se pridržava kako internih, tako i eksternih propisa donešenih i usvojenih od strane više instance. Jedan od pravnih propisa jeste i Bazelski sporazum koji ima dvije verzije (Bazel I i Bazel II) koji svojim propisima i smjernicama nastoje da zaštite finansijski sistem i poslovanje banaka i drugih finansijskih institucija.

5.1. Bazelski sporazumi

Godine 1988. Uprava federalnih rezervi, koja je predstavljala SAD, i predstavnici drugih vodećih zemalja, najavili su sporazum o novim standardima bankarskog kapitala. Sporazum je nazvan Bazelski sporazum prema gradu u Švajcarskoj gdje je postignut sporazum. Novi Bazelski sporazum trebalo je da budu primjenjivani u svim bankarskim institucijama u zemljama potpisnicama (sa prilagođavanjem za različite lokalne uslove), čak i ako su se prvobitne smjernice odnosile samo na međunarodno aktivne banke.

Bazelska pravila o kapitalu formalno su bila usvojena jula 1988. godine i bila su projektovana da podstaknu vodeće banke širom svijeta da čvrsto održavaju visoku stopu kapitala, da smanje nejednakosti u visini stope kapitala između različitih država kako bi promovisali fer konkurenciju i kako bi dostigli najnovije promjene u finansijskim uslugama i finansijskim inovacijama. Novi zahtjevi u vezi sa kapitalom uvođeni su fazno da bi dali vremena bankarima da se postepeno prilagode. Kompletan set pravila inicijalnog Bazelskog sporazuma stupio je na snagu januara 1993. godine, iako su podešavanja i modifikacije nastavljeni narednih godina, posebno u sferi odobravanja ili zabranjivanja da se dodaju novi instrumenti kapitala, u promjenama relativnog značaja koji se pridaje raznoj bankarskoj aktivni i vrstama kapitala, i u regulisanju različitih vrsta izloženosti riziku.

Ubrzo nakon prihvatanja Prvog Bazelskog sporazuma o bankarskom kapitalu, započet je rad na novom izdanju sporazuma o međunarodnom kapitalu banaka, koji je danas poznat kao Drugi Bazelski sporazum. Postoje tri temelja Drugog bazelskog sporazuma:

1. Minimalne kapitalne potrebe svake banke bazirane su na sopstvenim procjenama o izloženosti riziku,
2. Nadzorni pregled za određivanje procedure procjene rizika svake banke i adekvatnog nivoa kapitala, kako bi se obezbijedila njihova razumnost, i
3. Pojačano informisanje javnosti o stvarnom finansijskom stanju banke tako da tržišna disciplina može da postane odlučujući faktor koji bi primorao previše rizične banke da smanje svoju izloženost riziku.¹⁷

---

¹⁷Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. Godina, 493 str.

5.2. Drugi bazelski sporazum i modeli kreditnog rizika

Paralelno sa razvojem modela rizika vrijednosti koji procjenjuje izloženost tržišnom riziku i izračunava potreban nivo kapitala, došlo je nedavno do brzog porasta vrste modela kreditnog rizika. Ovi pokušaji upotrebe kompjuterskih algoritama da se izmjeri izloženost neuspjehu banke ili druge finansijske institucije, ili da se u najmanju ruku objasni pad poslovnih aktivnosti zbog promjena u kvalitetu rizične aktive (posebno poslovanja, kreditnih kartica i stambenih hipotekarnih zajmova). Modeli kreditnog rizika procjenjuju potencijalne gubitke davaocu kredita u slučaju da klijent ne izvrši obavezu otplate duga u skladu sa obećanim uslovima (model “default mode”) ili širi (“multistate”) modeli, ukoliko bi se kreditna sposobnost klijenta smanjila. Takve promjene imale bi tendenciju da umanje vrijednost prodaje kredita i da smanje vjerovatnoću povraćaja pune vrijednosti davaocu kredita. Suprotno ovoj tvrdnji, ako se kreditna sposobnost klijenta poboljša i vjerovatnoća neuspjelih kreditnih poslova smanji, vrijednost kredita imaće tendenciju rasta, kao i ukupna vrijednost i kvalitet bankarskog kreditnog portfolija. Da bi se otkrile takve promjene, većina banaka i drugi davaoci kredita koriste i spoljne procjene kreditne sposobnosti raznih prodavaca i njihov sopstveni sistem internog procjenjivanja stepena rizika da klasifikuju kredite u različite kategorije rizika. Modeli kreditnih rizika obezbjeđuju osnovu za procjenjivanje nivoa kapitala koji će biti potreban da bi se pokrili potencijalni gubici od kreditnih poslova ili opadanje kreditnih poslova, a da se pri tome još uvijek obezbijedi solventnost institucije koja odobrava kredite.

Vjerovatnoća je da će se modeli kreditnog rizika mnogo više koristiti u budućnosti kada Drugi bazelski sporazum stupi na snagu. Pravila Prvog bazelskog sporazuma podrazumijevala su da minimalne potrebe za kapitalom ostaju iste za većinu kredita bez obzira na kreditnu sposobnost. Međutim, kada Drugi bazelski sporazum stupi na snagu, minimalne potrebe za kapitalom vjerovatno će značajno odstupati u odnosu na kvalitet kredita.¹⁸

---

¹⁸Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. Godina, 503 str

6. UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM U XX BANCI

Upravljanje kreditnim rizikom u banci podrazumijeva postojanje određenih pravila, procedura i propisa koje banka mora ispoštovati kako bi kreditni rizik svela na minimum. Agencija za bankarstvo Republike srpske je donijela Odluku o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i klasifikaciji aktive koju su dužne poštovati sve banke na prostoru Republike Srpske. Odluka daje najvažnije smjernice u vezi sa kreditnim rizikom, prevencijom njegovog nastanka i suzbijanja negativnih posljedica kada već nastane, kao i smjernice u vezi sa klasifikacijom i ocjenom pozicija aktive banke.

6.1. Agencija za bankarstvo Republike Srpske – Odluka o minimalnom standardima za upravljanje kreditnim rizikom i klasifikaciji aktive banaka

“Ovom odlukom se bliže propisuju minimalni standardi i kriteriji koje je banka dužna da osigura i provodi u ocjeni, preuzimanju, praćenju, kontroli i upravljanju kreditnim rizikom i klasifikaciji svoje aktive. Nadzorni odbor banke i odbor za reviziju banke su dužni, u skladu sa nadležnostima i odgovornostima iz Zakona o bankama Republike Srpske, statuta banke i odgovarajućih propisa Agencije za bankarstvo Republike Srpske, da obezbijede praćenje, obavljanje pregleda i klasifikaciju stavki aktive bilansa i određenih stavki aktive banke odnosno izlaganja banke riziku naplate odnosno riziku mogućih gubitaka po datim kreditima, drugim plasmanima, izvršenim ulaganjima i potencijalnim vanbilansnim obavezama i izvještavanje Agencije za bankarstvo RS od strane banke u skladu sa ovom odlukom.”¹⁹

6.1.1. Izloženost kredinom riziku

Kreditnom riziku su izložene pozicije aktive koje se vode i bilansno i vanbilansno. U bilansu banke, kreditnim rizikom su podložne pozicije kredita, pozajmica, avansa, ulaganja, dužničkih hartija od vrijednosti, potraživanja po osnovu međubankarskog salda te sve ostale stavke kod kojih je banka izložena riziku nemogućnosti naplate potraživanja. Pozicije koje su izložene kreditnom riziku, a vode se vanbilansno su razne bankarske garancije, ostala jemstva, odobreni, još neiskorišteni krediti i sve ostale pozicije koje predstavljaju potencijalne obaveze banke. Adekvatno i uspješno upravljanje kreditnim rizikom generalno predstavljaju aktivnosti planiranja i održavanja prihvatljivog odnosa između preuzetog rizika i realnog stepena naplativosti te aktivnosti kontrole i smanjenja na najmanju moguću mjeru svih oblika rizika vezanih za kvalitet, koncentraciju, osiguranje naplate, odnosno instrumente za obezbjeđenje naplate, dospelost, valutu, itd.

Banka treba da omogućiti odgovarajući program sa minimumom formalnih standarda u pisanoj formi, koji, uzimajući u obzir činjenicu da se pojedini elementi tih standarda mogu razlikovati od drugih banaka zavisno od prirode i složenosti konkretnih rizičnih funkcija i uspostavljenog portfelja, kao minimum, mora da sadrži:

1. Precizirano utvrđene politike za identifikaciju kreditnog rizika i upravljanje tim rizikom;

¹⁹ <http://www.abrs.ba/propisi/odluke/OdlMinStUprKredRizKIktBan.pdf>

2. Definisanе procedure za ocjenu zahtjeva za kredit, prijedloga za drugi plasman odnosno za vršenje ulaganja i zahtjeva vezanog za izlaganje banke potencijalnoj vanbilansnoj obavezi (kreditnom zahtjevu), i
3. Definisanе procedure za odobravanje kredita, nekog drugog plasmana, investiranja i preuzimanje potencijalne vanbilansne obaveze (kredit), neophodnu dokumentaciju, monitoring, odnosno naknadnu kontrolu, te izvještavanje i naplatu.

Program treba da bude baziran na utvrđenom shvatanju kreditnog rizika i uspostavljanju kontrolnih parametara, utvrđivanju postojećeg i potencijalnog rizika vezanog za aktivu banke, te na razvoju i uspostavljanja jasnih i preciznih politika u pisanoj formi. U zavisnosti od nivoa složenosti i opsega aktivnosti banke, ona je dužna da ima pismeno razvijene politike, kao bazu za odobravanje kredita, ostalih plasmana, investiranje i preuzimanje potencijalnih obaveza koje podrazumijevaju:

- Pristup kreditnom riziku koji definiše upravljanje određenim opsegom rizika koji je banka sposobna da preuzme;
- Oblasti kreditiranja u koje je banka u mogućnosti da se angažuje;
- Jasno utvrđene nivoe delegiranja ovlaštenja za odobravanje kredita, kao i nadležnih organa za odlučivanje o formiranju rezervi i obavljanju otpisa; i
- Odgovarajuća ali i oprezna ograničenja za koncentraciju ukupnog kreditnog portfolija banke, u okvirima propisanim od strane zakona i Agencije za bankarstvo Republike Srpske.

Kako bi kreditni rizik svela na minimum, banka treba da sprovede sveobuhvatnu i kvalitetnu ocjenu zahtjeva za odobravanje kredita, te prije odobrenja i stavljanja sredstava klijentu na raspolaganje da donese adekvatne i pouzdane ocjene i zaključke o svakom zahtjevu pojedinačno. Ocjene i zaključci moraju da obuhvate najmanje stručnu obradu kvaliteta tražioca kredita, vrstekredita i nivoa kreditnog rizika koji sa sobom takav kredit nosi. Istovremeno, banka je dužna da obezbijedi da su svi odobreni krediti potpuno i ispravno dokumentovani, najmanje u skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za dokumentovanje kreditnih aktivnosti banaka i ovom odlukom.

Procedure prilikom procjene i dokumentovanja bilo kog zahtjeva za odobravanje kredita treba da bude praćena jasno definisanim uputstvima za redovno kontrolisanje toka naplate odobrenog kredita. Prilikom obavljanja svojih odgovornosti, menadžment banke je obavezan da predloži, razvije i primjeni odgovarajuće kriterijume banke za procjenu kredita, uzimajući u obzir pri tome i informacije o realnim potrebama tražioca kredita, neophodan minimum finansijskih analiza, pokazatelja i standarda. Pri analiziranju zahtjeva za odobravanje kredita, odnosno pri pripremi prijedloga, menadžment banke je dužan da obezbijedi da banka može utvrditi:

1. Svrhu, odnosno namjenu odobrenih sredstava po osnovu kredita, kao i izvore tražioca kredita za otplatu kredita,
2. Bonitet i reputaciju tražioca kredita, odnosno korektnost njegovih namjera i ponašanja u poslovnim aktivnostima i prema banci,
3. Kapital tražioca kredita, pri čemu bitne faktore čine njegov nivo u ukupnim izvorima, kvalitet odnosno realna vrijednost i struktura aktive, nivo i ročnost obaveza tražioca,

4. Odgovarajuće pokriće, odnosno kolateral, pri čemu krucijalan faktor čini realnost i ocjena stabilnosti njegove finansijske vrijednosti, mogućnost osiguranja potpune pravne sigurnosti uzimanja i mogućnost potpune kontrole banke nad uzetim kolateralom;
5. Trenutnu situaciju i tendencije industrijske grane i relativnu poziciju tražioca kredita u toj grani i na tržištu te njegove izgleda za opstanak; i
6. Procjenu kvaliteta poslovnih i upravljačkih sposobnosti tražioca kredita odnosno njegovih upravnih organa i rukovodstva.

Banka bi trebala da propiše i sprovodi adekvatne interne procedure za proces naplate, koje obezbjeđuju da naplata bude na vrijeme i saglasna ugovorenim uslovima, teda se o tome postoji odgovarajuća dokumentacija. Proces naplate mora osigurati načine za brzo ispitivanje zakašnjenja otplate od strane dužnika, praćenje dužine vremena (toka starenja) zakašnjenja u otplati i kvalifikovanje realnim stepenom izloženosti banke kreditnom riziku prema dužnicima (korisnicima) koji kasne u ispunjavanju svojih obaveza. Pored identifikovanja pogoršanja kvaliteta kredita u ranoj fazi, uprava banke je obavezna da sa posebnom pažnjom upravlja pogoršanim odnosno povećanim rizicima, da sugestira i razvija strategiju za njihovo što uspješnije rješavanje i da organizuje posebnu specijalizovanu službu za ponovno ugovaranje odnosno restruktuiranje kredita, za reorganizaciju ili likvidaciju loših korisnika. Cilj ove službe je da se potencijalni gubici po osnovu kredita svedu na minimum. Procedure kontrolnog procesa banke trebaju obuhvatiti minimalno postupke:

1. Monitoringa i analize karakteristika pozicija aktive banke;
2. Sistematizacije aktive banke;
3. Pregled kredita i internu kreditnu kontrolu (kao poseban segment sistematizacije kontrole banke) te internu reviziju (kao posebna vrsta kontrola koje osigurava banka), sa odgovarajućim minimumom obuhvatnosti i učestalosti.

Banka treba da implementira sistem koji obezbjeđuje grupisanje i praćenje pozicija aktive, odnosno kreditnog portfolija prema pojedinim korisnicima ili grupama povezanih lica, prema vrsti kreditnih usluga, prema privrednoj grani i geografskom području korisnika, i to na takav način da koncentraciju rizika može uredno ispitivati, mjeriti i kontrolisati kao i da kreditni rizik prema grupama povezanih lica može pravovremeno uočiti, pratiti i ograničavati.

Banka je obavezna da obezbijedi uspostavljanje sveobuhvatne procedure za uspješno praćenje i kontrolu obilježja pozicija svoje aktive odnosno kreditnog portfelja inačine izrade izvještaja o njima, minimalno u skladu sa odredbama ove odluke i da posebno definiše kriterije za identifikaciju, postupanje i izvještavanje o problematičnim stavkama uključujući češće kontrole popraćene brzim i efikasnim korektivnim mjerama kao što su: strožija (nepovoljnija) klasifikacija, formiranje propisanih (adekvatnih) rezervi i otpis gdje je to potrebno, aktiviranje raspoloživih instrumenata, restruktuiranje stavki i dokumentacije, raspoloživih zakonskih akcija, itd. Banka je treba da implementira vlastiti sistem za sistematizaciju pozicija aktive koji precizno i jasno definiše kriterije preuzimanja novog i procjene već postojećeg kreditnog rizika. Minimum tih kriterija predstavlja kriteriji utvrđeni ovom odlukom.

S ciljem unificiranog postupanja prema odluci Agencije za bankarstvo Republike Srpske o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom, banka je obavezna da primjenjuje sljedeće kategorije koje su ustanovljene kao:

1. **Kapitalizacija kamate** podrazumijeva proces dodavanja obračunate nenaplaćene kamate nenaplaćenju glavnici kredita, proces refinansiranja, reprogramiranja ili proces konverzije obračunate nenaplaćene kamate u novi bankarski kredit, na dan dospijeća kamate ili na dan dospijeća kredita. Banka ima mogućnost da izvrši kapitalizaciju kamate po kreditima (potraživanjima) samo u slučaju kad:
  - Prije toga bude sigurna da je korisnik sposoban da otplati dug u normalnom procesu poslovanja iz svojih vlastitih interno stvorenih operativnih novčanih tokova;
  - je kapitalizacija kamate predviđena prvobitnim ugovorom o kreditu izasnovana na korisnikovom unaprijed planiranom mogućem privremenom neskladu operativnih novčanih tokova;
  - je potraživanje banke osigurano prvoklasnim ili kvalitetnim pokrićem u smislu ove odluke;
  - je naplata kredita, uključujući i kapitaliziranu kamatu, zasnovana na budućem, čvrsto predviđenom poslovnom događaju korisnika;
  - klijent dostavi dokaze o tome da može obezbijediti potrebna sredstva iz drugih izvora pod sličnim uslovima;
  - postoji opravdana sumnja u konačnu naplatu cijele glavnice i kamate realno mala, što je dodatno potvrđeno i ocjenom interne kontrole i interne revizije banke u pisanoj formi.
2. **Proces naplate** koji podrazumijeva naplatu potraživanja redovan način i u pravo vrijeme. Postoje tri načina naplate potraživanja:
  - na redovan način i pravovremeno;
  - kada je to moguće, putem ponovljenog (drugog) pokušaja od kojeg se očekuje sigurna i uspješna naplata potraživanja i njegovo vraćanje u ažurno stanje i to putem naplate dospjele glavnice i dospjele kamate (za što banka mora raspolagati dokumentima i sigurnim dokazima), ali bez preduzimanja zakonskih aktivnosti;
  - putem zakonskih aktivnosti koje obuhvataju i primjenu sudskog postupka prema dužniku (korisniku) uključujući i tužbu za pokretanje stečajnog postupka dužnika.
3. **Suspendovana kamata** je već obračunata, a nenaplaćena kamata na aktivu dužnika koja je klasifikovana kao nekvalitetna aktiva. Ovakvu kamatu banka treba, radi svoje sigurnosti, da upunom već obračunatom nenaplaćenom iznosu, istovremeno sa klasifikacijom aktive, neutrališe formiranjem "Posebne rezerve za kreditne gubitke – za suspendovanu kamatu" na teret "Troškova rezervi za kreditne gubitke – za suspendovanu kamatu", odnosno neutrališe se kao prihod u bilansu uspjeha banke.
4. **Obustava obračuna kamate** znači procjenu i knjigovodstveno vođenjenekvalitetne aktive po gotovinskom principu koji znači obavezu banke da u zvaničnim knjigama, tj. u bilansu banke, obustavi daljnji obračun kamate nanekvalitetnu aktivu i daljnju kamatu ne

unosu kao prihod u svoj bilans uspjeha sve do trenutka dok dužnik ne izvrši njenu stvarnu gotovinsku naplatu.

Banka je obavezna da suspenduje već obračunatu nenaplaćenu kamatu i obustavi daljnji obračun kamate po nekvalitetnoj aktivi. Jedini izuzetak koji može da bude od ovog pravila je slučaj kada je nekvalitetna aktiva obezbijedena prvoklasnim ili kvalitetnim pokrićem i istovremeno se već nalazi u postupku naplate, o čemu je banka dužna da osigura čvrste argumente i dokumentaciju.

Kada banka obustavi obračun kamate na nekvalitetnu aktivu u svojim zvaničnim knjigama, dužna je da obračun kasnije dospjele kamate po istom osnovu vodi u svojim vanbilansnim evidencijama. Sve naknadno ostvarene naplate po tom osnovu tj. po aktivu za koju je ranije obustavila obračun kamate, banka je dužna da prvo upotrijebi za naplatu-pokriće glavnice potraživanja, a eventualno preostali iznos za naplatu kamate, izuzev u slučaju ponovo ugovorenog kredita i obaveze dužnika da plati dospelu kamatu i naknadu iz vlastitih sredstava.

5. **Nekvalitetna aktiva** uključuje aktivu koja, u pravilu, ne donosi prihod. Banka je obavezna da nekvalitetnom aktivom tretira stavke aktive kada:
  - su glavnica i kamata, ili i glavnica i kamata dospjele i nisu naplaćene duže od tri mjeseca od danakada su u klasifikovane u kategorije C, D i E; ili
  - su obaveze korisnika po kamati, za koje je dužnik (korisnik) zakasnio sa plaćanjem duže od tri mjeseca od njihovog inicijalno ugovorenog dospijeca, kapitalizovane.
6. **Dospjelu aktivu**, predstavlja aktiva kada su glavnica i/ili kamata dospjele, a nisu naplaćene na dan dospijeca ili duže kao i kada su dospjele obaveze po kamati kapitalizirane.
7. **Ponovo ugovoreni kredit** podrazumijeva kredit koji je zbog klijentove nemogućnosti plaćanja ili povećane mogućnosti plaćanja reprogramiran. To podrazumijeva ponovno ugovaranje uslova otplate kredita. U slučaju da dužnik nije u finansijskoj snazi u kojoj je bio u trenutku podizanja zahtjeva za kredit, banka može da mu omogući reprogram kredita u smislu manjeg iznosa rate i dužih rokova otplate. S druge strane, ukoliko se finansijska snaga klijenta poveća, banka može reprogramom da poveća iznos rate koju klijent otplaćuje te da mu smanji rok otplate kredita. U ovakvim slučajevima, banka je dužna da osigura da korisnik prije ponovnog ugovaranja (reugovaranja) plati svu dospelu obračunatu kamatu i sve dospjele naknade isključivo iz svojih vlastitih sredstava, jer u suprotnom Agencija za bankarstvo RS je obavezna da iznova ugovoreni kredit smatra problematičnim restrukturiranjem duga.
8. **Rezerve za kreditne gubitke** su rezerve koje je banka, u toku procjene kvaliteta odnosno klasifikacije pozicija aktive, obavezna da formira putem terećenja troškova rezervi za kreditne gubitke koje, kada se za to steknu uslovi u skladu sa odlukama nadzornog odbora, služe za otpis loše klasifikovane aktive, djelimično ili u cjelini. U skladu sa odlukom o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom, rezerve za kreditne gubitke formirane za stavke aktive klasifikovane kao kategorija A - Dobra aktiva čine "Opšte rezerve za kreditne gubitke", a rezerve za kreditne gubitke formirane za stavke aktive klasifikovane kao: kategorija B - Aktiva sa posebnom napomenom,

kategorija C – Substandardna aktiva, kategorija D - Sumnjiva aktiva i kategorija E - Gubitak, čine "Posebne rezerve za kreditne gubitke".

9. **Prvoklasno osigurana aktiva** uključuje pozicije aktive za čiju naplatu banka raspolaže obezbjeđenjem u obliku kvalitetnog naplativog pokrićačija vrijednost, utvrđena pouzdanima stabilnim cijenama, prelazi iznos potraživanja banke i koji je dovoljan da potpuno zaštiti banku od mogućeg gubitka glavnice, kamate, naknade i troškova naplate odnosno kod kojeg je, u mogućem prinudnom programu likvidacije potraživanja banke odnosno likvidacije korisnika, osiguranonjeno nesumnjivo zakonsko i fizičko raspolaganje (prvoklasni kolateral).

Prvoklasnim kolateralom smatraju se:

- **novčani depoziti** dati kao pokriće, pri čemu je osigurano daje novčani depozit deponovan kod te banke, kod druge banke u Republici Srpskoj, zaključen ugovor o zalogu depozita kojim je predviđeno da je banka jedino privilegovano lice koje ima osiguran interes po odnosnom zalogu, da je zalog neopoziv, da je jedini preduslov za primjenu prava banke nazalog da korisnik propusti da ispuni svoju obavezu prema banci i da je zalog dat na način koji ne pruža mogućnost da se po njemu uspostave dodatni interesi i da zalog može biti iskorišten na način da ni zalagodavac (dužnik-korisnik) niti bilo koje drugo lice ne mogu osporiti zakonsko pravo banke koje proizilazi iz ugovora o zalogu ,
- **Vrijednosni papiri** izdati od strane Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, centralnih vlada zemalja zone A ili institucija koje one finansiraju (budžetiraju), međunarodnih razvojnih banaka, Centralne banke Bosne i Hercegovine i centralnih banaka država zone A, prvoklasnih banaka i kompanija zemalja zone A i Republike Srpske, za koje banka raspolaže sa dokumentovanim dokazima da je izvršila sve potrebne finansijske odnosno druge analize i utvrdila da je izdavalac vrijednosnog papira finansijski zdrav, dobro kapitalizovan (gdje je to primjenljivo) isposoban da izvrši obaveze po vrijednosnom papiru, pri čemu je osigurano da su vrijednosni papiri deponovani kod te banke, da nema sumnje da je dužnik-korisnik njihov zakoniti vlasnik, da je zaključen ugovor o zalogu odnosno vrijednosnog papira iz koga se vidi da je banka jedino privilegovano lice koje ima osiguran interes po tom zalogu, da je zalog neopoziv, da je jedini preduslov za primjenu prava banke po zalogu da korisnik propusti da ispuni svoju obavezu prema banci i da je zalog dat na način koji ne pruža mogućnost da se po njemu uspostave dodatni interesi, da zalog može biti iskorišten na način da ni zalagodavac (korisnik) niti bilo koje drugo lice ne mogu osporiti zakonsko pravo banke koje proizilazi iz ugovora o zalogu, te da je vrijednost zaloga za najmanje 20% veća od iznosa zalogom osiguranog potraživanja banke.
- **Neopozive garancije** izdate od strane Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, centralnih vlada zemalja zone A ili institucija koje one finansiraju (budžetiraju), međunarodnih razvojnih banaka, Centralne banke Bosne i Hercegovine i centralnih banaka država zone A, prvoklasnih banaka i kompanija zemalja zone A i Republike Srpske, za koje banka raspolaže sa dokumentovanim dokazima da je izvršila sve potrebne finansijske odnosno druge analize i utvrdila da je izdavalac garancije finansijski zdrav, dobro kapitalizovan (gdje je to primjenljivo) i

sposoban da na poziv izvrši plaćanje po garanciji, poduslovom da je garancija uredno ovjerena od strane izdavaoca, neuslovljena i plativa u slučaju kada korisnik ne izvrši svoju obavezu odnosno plaćanje.

- **Plemeniti metali** pod uslovom da je zalog deponovan kod te banke, da je zaključen ugovor o zalogu iz kojeg se vidi da je banka jedino privilegovano lice koje ima osiguran interes po tom zalogu, da je zalog neopoziv, da je jedini preduslov za primjenu prava banke po zalogu da korisnik propusti da ispuni svoju obavezu prema banci i da je zalog dat na način koji ne pruža mogućnost da se po njemu uspostave dodatni interesi. Takođe, uslovi su i da nema sumnje da je dužnik-korisnik njihov zakoniti vlasnik, da zalog može biti iskorišten na takav način da ni zalagodavac (dužnik-korisnik) niti bilo koje drugo lice ne mogu osporiti zakonsko pravo banke koje proizilazi iz ugovora o zalogu, da je zalog u obliku koji može da zadovolji uslov kvaliteta i lake naplativosti, da je vrijednost zaloga za najmanje 20% veća od iznosa zalogom osiguranog potraživanja banke; i da je banka u pisanoj formi dobila prethodnu saglasnost Agencija za bankarstvo RS o prihvatanju tog zaloga kao prvoklasnog kolaterala.

10. **Kvalitetnim kolateralom** u smatraju se sve druge vrste kvalitetnih i naplativih zaloga, koji imaju aktivno tržište i stabilne cijene, i koji ispunjavaju uslove. Uslovi za svrstavanje kolaterala u grupu kvalitetnog kolaterala su da je zalog deponovan kod te banke, da je zaključen ugovor o zalogu kojim je predviđeno da je banka jedini privilegovani povjerilac koji ima osiguran interes po odnosnom zalogu, daje zalog neopoziv, da je jedini preduslov za primjenu prava banke na zalog da korisnik propusti da ispuni svoju obavezu prema banci i da je zalog dat na način koji ne pruža mogućnost da se po njemu uspostave dodatni interesi, da zalog može biti iskorišten na takav način da ni zalagodavac (korisnik) niti bilo koje drugo lice ne mogu osporiti zakonsko pravo banke koje proizilazi iz ugovora o zalogu te da je vrijednost zaloga za najmanje 50% veća od iznosa potraživanja banke.

6.1.2. Klasifikacija aktive banke izložene kreditnom riziku

“Banka je dužna da stavke aktive, izložene kreditnom riziku periodično, odnosno najmanje kalendarski kvartalno klasifikuje uslijedeće kategorije:

1. Kategorija A - Dobra aktiva;
2. Kategorija B - Aktiva sa posebnom napomenom;
3. Kategorija C - Substandardna aktiva;
4. Kategorija D - Sumnjiva aktiva;
5. Kategorija E - Gubitak.”²⁰

U nadležnosti nadzornog odbora banke je da obezbijedi i kontinuirano vrši monitoring visine kreditnog rizika koji je banka preuzela, da vrši klasifikaciju stavki aktive i ažurno provodi formiranje i održavanje procijenjenih opštih i posebnih rezervi za kreditne gubitke, a najmanje u skladu sa odredbama ove odluke.

Banka je obavezna da sistematizaciju pozicija aktive obavlja po pravilima i kriterijima navedenim iznad, bez obzira da li su stavke dospjele ili nedospjele, pri čemu predmet razmatranja moraju biti:

1. Objektivni kriteriji tj. poštovanje rokova u izvršavanju obaveza i starostveć dospjelih obaveza korisnika kredita;
2. Subjektivni kriteriji tj. kriteriji vezani za finansijsko i ekonomsko stanje kao i uočene poslovne i moralne osobine korisnika.

Banka ima obavezu da sistematizaciju pozicija aktive obavlja uzimanjem u obzir svih faktora povezanih sa klijentovim osobinama i njegovom sposobnošću plaćanja, odnosno njegovog boniteta. Prethodno iskustvo banke po pitanju rokova izvršavanja obaveza od strane korisnikaje samo jedan od pokazatelja za njegovu tekuću i buduću sposobnost plaćanja pa jebanka dužna da, prilikom klasifikacije aktive, u razmatranje i ocjenu uzmeslijedeće kriterije:

1. **Kategorija A - Dobra aktiva:** U ovu kategoriju se mogu klasifikovati pozicije aktive koje nisu predmet kritike i to:
  - a. pozicije aktive, odnosno krediti koji su potpuno obezbijedeni i pokriveni prvoklasnim kolateralom i to bez obzira na ostale neotplaćene dugove, dijelove dugova ili druge nepovoljne kreditne faktore korisnika;
  - b. pozicije aktive u kojima nema otkrivenih problema i prepreka koji bi ometali, odložili, odnosno spriječili naplatu glavnice i kamate na dan dospijeca i kod kojih se ne očekuje da će banka umjesto korisnika isplatiti bilo kakve eventualne obaveze, odnosno ako:
    - u trenutku sistematizacije aktive postoje čvrsti, dokumentovani argumenti za pretpostavku da će biti naplaćene u skladu sa njihovim ugovorenim uslovima i da banka ne treba da očekuje gubitke;

²⁰ <http://www.abrs.ba/propisi/odluke/OdlMinStUprKredRizKIktBan.pdf>

- su raspoređene na odgovarajući način prema potrebama i sposobnostima klijentaza otplatu;
- su se u ranijem periodu odvijale kako je to inicijalno planirano odnosno ugovoreno i ako se u tekućem periodu odvijaju na isti način;
- su i one i za njih uzeti kolaterali dobro dokumentovani, registrovani i usklađeni sa zakonom i odlukom o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizicima;
- dužnik nije obustavio potpuno uredno izvršavanje obaveza prema banci ili drugim licima; i
- ako je korisnikova sposobnost otplate dugova podržana njegovim dobrimi stabilnim finansijskim stanjem i izgledima za vitalnost odnosno održivost njegove aktivnosti kao i grane industrije kojoj pripada.

2. **Kategorija B - Aktiva sa posebnom napomenom:** u ovu kategoriju banka treba da sistematizuje pozicije aktive čija je naplata osigurana kvalitetnim kolateralom, a istovremeno imaju potencijalne slabosti koje, ako se ne prate, ne proveravaju i pravovremeno ne koriguju, mogu pogoršati i oslabiti kreditnu sposobnost i solventnost banke u budućnosti i uključuju:

- a. pozicije koje nisu dovoljno obrađene, praćene, kontrolisane i korigovane od strane kreditnih službenika banke tj. koje nemaju kompletne i kvalitetne dosijee sa svim potrebnim dokazima o opravdanosti i kvalitetu datog kredita;
- b. pozicije koje nisu na odgovarajući način i stručno struktuirane po rokovima, dokumentaciji ili drugim uslovima.

Pozicije aktive koje spadaju u ovu kategoriju mogu u datom trenutku izgledati solidna, ali se mogu uočiti nepovoljni trendovi ili znakovi vezani za korisnikove obaveze ili za ekonomske i tržišne uslove u okruženju koji u budućnosti mogu nepovoljno uticati i na korisnika. Pri tome njegovi, dokazima podržani, operativni novčani tokovi još uvijek mogu izgledati zadovoljavajući (dovoljni) za servisiranje njegovih obaveza, ali postoji opasnost da se njihovstvo i kvalitet pogoršaju tako da postanu nedovoljni za vlastito pokriće korisnikovih potreba za samofinansiranje i reinvestiranje. U ovu kategoriju banka je obavezna da klasifikuje sve pozicije za koje dužnik kasni sa plaćanjima ili ih odlaže, prema banci ili nezavisno od banke prema drugim licima, zvanično ili nezvanično, ali ne duže od tri meseca od ugovorenih rokova.

3. **Kategorija C - Substandardna aktiva:** U kategoriju substandardna aktiva spadaju pozicije aktive koje nisu podržane uspešnim tekućim poslovanjem, odnosno solidnom sposobnošću plaćanja od strane korisnika i obuhvataju slijedeće:

- a. potraživanja od dužnika-korisnika čiji tekući novčani tokovi nisu dovoljni za pokrivanje dospjelih dugova (obaveza);
- b. potraživanja od dužnika kod kojih je ciklus pretvaranja aktive (imovine) ugotovinu duži od rokova za otplatu duga; i
- c. potraživanja od korisnika koji su nesolventni.

Substandardna aktiva obuhvata potraživanja od korisnika koji su u situaciji da njihovi primarni izvori otplate nisu adekvatni za uredno servisiranje duga ida postoji opasnost, ili se to već dogodilo odnosno već događa, da banka mora uzeti u realizaciju korisnikove sekundarne izvore za naplatu svojih dospjelih potraživanja. Pod sekundarnim izvorima za naplatu potraživanja smatraju se:

- a. realizacija kolaterala za naplatu potraživanja banke;
- b. refinansiranje, reprogramiranje i konverzija kredita na bilo koji drugi način; i
- c. pribavljanje svježeg dopunskog kapitala od strane korisnika.

Takođe, u ovu kategoriju aktive spadaju i pozicije za koje banka nema potpune tekuće finansijske izvještaje i podatke o korisniku, odgovarajuću i kompletnu dokumentaciju o kreditu, dužniku-korisniku i uzetom kolateralu kao i stavkeza koje raspolaže lošim tj. nezadovoljavajućim finansijskim informacijama odužniku-korisniku.

U isto vrijeme, banka je obavezna da u ovu kategoriju uključi sve stavke za koje korisnik kasni sa plaćanjima ili ih odlaže, prema banci ili nezavisno odbanke prema drugim licima, zvanično ili nezvanično, duže od tri mjeseca, a kraće od šest mjeseci od ugovorenih rokova.

- 4. **Kategorija D - Sumnjiva aktiva:** U kategoriju D, banka je obavezna da sistematizuje pozicije aktive koje posjeduju sve slabosti koje sadrži aktiva klasifikovana kao kategorija C-Substandardna aktiva, s tim da za obezbjeđenje naplate banka neraspolaže pokrićem. Zbog ovih slabotsti, puna naplata potraživanja postaje problematična i postoji veliki rizik gubitka za banku, ali zbog pojedinih faktora koji bi mogli dovesti do kvaliteta ove aktive, njena klasifikacija u kategoriju E može se prolongirati sve do trenutka dok se objektivnije ne definiše njen status. U isto vrijeme, banka treba u ovu kategoriju uključiti sve stavke za koje korisnik kasni sa plaćanjima ili ih odlaže, prema banci ili nezavisno odbanke prema drugim licima, zvanično ili nezvanično, duže od šest mjeseci, a kraće od devet mjeseci od dana inicijalno ugovorenog roka odnosno ugovorenih rokova, osim u slučaju da je banka već pokrenula zakonsku aktivnost za realizaciju kolateralai da već raspolaže sigurnim argumentima odnosno dokumentovanim dokazima da osnovano očekuje urednu, pravovremenu i potpunu realizaciju kolaterala.
- 5. **Kategorija E - Gubitak:** U kategoriju E, banka treba da klasifikuje pozicije aktive koje se smatraju nenaplativim i za koje daljnje zadržavanje u kategorijama naplative aktive nije opravdano. Klasifikacija u ovu kategorijune znači da se ovoj aktivni ne može eventualno naknadno poboljšati kvalitetili da ne može biti eventualno spašena makar djelimično, ali odlaganje njenog potpunog otpisa više nije opravdano. Ovakve stavke aktive u osnovi predstavljaju vrlo vjerovatno bezvrijednu (nenaplativu) aktivu, čak ako je njen djelimičan oporavak u budućnosti i moguć. Ovakve stavke banka ne može zadržavati u svojim zvaničnim poslovnim knjigama (bilansu) ni tokom pokušaja za njen naknadni i možda mogući dugoročni oporavak. Istovremeno, banka je dužna da u ovu kategoriju uključi sve stavke za koje korisnik kasni sa plaćanjima ili ih odlaže, prema banci ili nezavisno odbanke prema drugim licima, zvanično ili nezvanično, duže od 270 dana od dana inicijalno ugovorenog roka odnosno ugovorenih rokova, osim u slučaju da banka raspolaže dokazanom realizacijom kolaterala u toku.

Banka treba da pozicije aktive koje klasifikuje kao kategoriju E-Gubitak odmah u trenutku identifikacije, u cijelosti ili u iznosu koji nije pokriven dokazanom realizacijom kolaterala u toku, otpiše i ukloni iz svojih zvaničnih poslovnih knjiga.

U slučaju kada stepen izloženosti kreditnom riziku ne može precizno utvrditi, odnosno kada je moguća njegova različita klasifikacija, banka treba da izvrši izbor strožije kategorije, osim u slučaju kada raspolaže uredno dokumentovanim i čvrstim dokazom za suprotno. Reprogramirani kredit po kojem je korisnik, a prije ponovnog ugovaranja, banci uredno platio obračunatu dospjelu kamatu iz svojih vlastitih sredstava, banka je dužna da klasifikuje u kategoriju C-Substandardna aktiva, osim ako je osigurala uslove i sigurne dokaze za njegovu moguću klasifikaciju u kategoriju B-Aktiva sa posebnom napomenom.

Kontrolori, odnosno supervizori imaju nadležnost da izvrše i banci nalože sistematizaciju pozicija aktive u strožiju kategoriju ako to smatraju potrebnim i u tome ih ni jedan kriterijum ne može spriječiti. Nijedan od kriterija iz ove odluke ne može da spriječi kontrolore (supervizore) da izvrše i banci nalože klasifikaciju stavki aktive banke u strožiju kategoriju ako to smatraju opravdanim. U slučaju kada su kontrolori saglasni da je banka izvršila klasifikaciju određene pozicije aktive u odgovarajuću kategoriju, ali da nije pravilno odredila procenat potencijalnog kreditnog gubitka u okviru iste kategorije, primjenjuje se procenat koji se dobije sabiranjem procenta kojeg je odredila banka i 50% iznosa razlike između procenta kojeg je odredila banka i procenta kojeg su odredili kontrolori. Kada kontrolori uvide da banka, tokom sistematizacije aktive, u svojim ocjenama pretežno neosnovano primjenjuje najniži ili približno najniži mogući nivo procenta potencijalnih kreditnih gubitaka, u svim slučajevima neslaganja sa takvom ocjenom, dužni su da odrede procenat isključivo na osnovu vlastite procjene.

U slučaju kada je banka izložena kreditnom riziku (rizicima) prema grupi povezanih lica, treba da svoja potraživanja od svih članova te grupe klasifikuje u jednu (istu) kategoriju tj. u kategoriju u koju je klasifikovala potraživanje od najlošije klasifikovanog korisnika. Od navedenog pravila banka možeda odstupa samo kada kreditni dosije nekog od tih korisnika ima adekvatnu dokumentaciju i izvještaj odgovornog kreditnog službenika banke koji podržava odvojenu klasifikaciju i potvrđuje svoje razloge jednim od prvoklasnih pokrićai pripremljenom analizom koja jasno ide u prilog takvom zaključku. U ovakvom slučaju izuzetak mora biti unešen u izvještaj koji se redovno mjesečno podnosi nadzornom odboru na uvid.

Dužina kašnjenja u naplati potraživanja banke se ne može smatrati prekinutim samim ponovnim ugovaranjem, akokorisnici prije ponovnog ugovaranja nisu u potpunosti platili dospjelu obračunatu kamatu i dospjele naknade isključivo iz svojih vlastitih sredstava. U ovakvim slučajevima isti moraju biti unešeniu izvještaje koji se redovno mjesečno podnose nadzornom odboru.

Nadzorni odbor je dužan da osigura da uprava banke uspostavi i provodi internu kontrolu i omogući da interni revizor banke nadzire provođenje politika koje osiguravaju primjenu odredaba ovog člana. Nadzorni odbor je dužan da obezbijedi da uprava banke formira potrebne rezerve, zavisno od ocjene kvaliteta stavki aktive i stavki vanbilansa odnosno njihove klasifikacije u skladu sa odredbama ove odluke. Istovremeno, pri identifikaciji odnosno utvrđivanju mogućeg nivoa kreditnih gubitaka tj.opšteg kreditnog rizika i potencijalnih kreditnih gubitaka po stavkama aktive banke u smislu odredaba ovog člana, uprava banke je dužna da uloži maksimalne napore dana vrijeme osigura procjenu, kvantifikaciju i klasifikaciju njihove

naplativosti ili mogućnosti dobijanja zahtjeva za isplatu po preuzetim potencijalnim obavezama banke (obaveze po određenim stavkama vanbilansa banke).

Banke je obavezna da procjenu i formiranje rezervi za pozicije aktive i pozicije vanbilansa obavlja po svakom korisniku ponaosob, odnosno grupi povezanih lica. Rezerve koje banka ima obavezu da formira za obezbjeđenje zaštite odopšteg kreditnog rizika predstavljaju opšte rezerve za kreditne gubitke. Rezerve koje je banka dužna da formira za pokriće potencijalnog kreditnog gubitka predstavljaju posebne rezerve za kreditne gubitke. Banka je dužna da u svojim internim evidencijama kreditni gubitak i obe vrste rezervi (opšte i posebne) identifikuje i vodi pojedinačno po svakom pojedinom korisniku, po svakoj njihovoj pojedinačnoj stavci aktive i po svakoj grupi povezanih lica.

“Banka je dužna da opšte i posebne rezerve za kreditne gubitke pravovremeno i uredno formira i kontinuirano održava po kategorijama klasifikovane aktive, a najmanje u procentima kako slijedi:

Kategorija A - Dobra aktiva: 2% opšte rezerve za kreditne gubitke za opšti kreditni rizik;

Kategorija B - Aktiva sa posebnom napomenom: 5 - 15% posebne rezerve za kreditne gubitke za potencijalni kreditni gubitak;

Kategorija C - Substandardna aktiva: 16 - 40% posebne rezerve za kreditne gubitke za potencijalni kreditni gubitak;

Kategorija D - Sumnjiva aktiva: 41 - 60% posebne rezerve za kreditne gubitke za potencijalni kreditni gubitak;

Kategorija E - Gubitak: 100% posebne rezerve za kreditne gubitke za potencijalni kreditni gubitak;”²¹

---

²¹ <http://www.abrs.ba/propisi/odluke/OdlMinStUprKredRizKIktBan.pdf>

ZAKLJUČAK

Na osnovu rečenog možemo zaključiti da je svaki i svakodnevni bankarski posao izložen riziku. S toga je potrebno preduzeti preventivne mjere za sprečavanje njihovog nastanka, odnosno slijediti propise i smjernice kako bi se njihova učestalost svela na minimum. Na bankama je da odluče koje će mjere zaštite koristiti i na koji način će suzbiti pojavu i štetne posljedice kreditnog rizika. Od velikog značaja je da nadležni kreditni stručnjaci vrše stalni monitoring i analizu faktora koji dovode do povećanja kreditnog rizika, te da na vrijeme preduzmu mjere predostrožnosti.

Osnovne rizike u bankarskom poslovanju možemo klasifikovati kao:

- Kreditni rizik,
- Rizik kamatne stope,
- Rizik likvidnosti i solventnosti,
- Tržišni rizik,
- Rizik prihoda, odnosno zarade i
- Kapitalni rizik.

Pod kreditnim rizikom se podrazumijeva nemogućnost blagovremene naplate kreditnih (i drugih) potraživanja sa pripadajućom kamatom (dakle, glavnica plus kamata), usljed nelikvidnosti komitenta (korisnika kredita) ili, pak, drugih razloga.

Kreditni rizik, kao takav, je neophodno na vrijeme identifikovati i mjeriti. Pod mjerenjem rizika podrazumijeva se izračunavanje visine gubitaka koji mogu nastati dešavanjem nepovoljnih događaja odnosno “realizacijom rizika”. Mjerenjem kreditnog rizika se određuje kreditni kvalitet svake pojedinačne transakcije tj. cjelokupnog portfolija banke kao i vjerovatnoća i iznos gubitaka koji mogu nastati usljed neizvršenja obaveza druge ugovorne strane.

Metode mjerenja kreditnog rizika predviđene Baselom II su:

- standardizovani pristup
- interni sistem raspoređivanja – osnovni pristup (FIRB)
- interni sistem raspoređivanja – napredni pristup (AIRB)

Kako bi se kreditni rizik banaka sveo na najmanju moguću mjeru, neophodno je da svaka banka prije odobravanja kredita tražiocu kredita sprovede određene analize. Te analize podrazumijevaju finansijsku analizu preduzeća koja podrazumijeva ispitivanje i analizu osnovnih finansijskih izvještaja kako bi se stekao uvid u osnovne pokazatelje uspjeha ili neuspjeha poslovanja datog preduzeća.

Pravni propisi igraju veliku ulogu u regulisanju bankarskog poslovanja. Svaka banka je dužna da se pridržava kako internih, tako i eksternih propisa donešenih i usvojenih od strane više instance. Jedan od pravnih propisa jeste i Bazelski sporazum koji ima dvije verzije (Bazel I i Bazel II) koji svojim propisima i smjernicama nastoje da zaštite finansijski sistem i poslovanje banaka i drugih finansijskih institucija. Pored Bazelskog sporazuma, za banke na prostorima Republike Srpske važe pravila i propisi doneseni od strane Agencije za bankarstvo RS, koja svojim pravilima i odlukama utiče na poslovanje banaka na taj način što propisuje smjernice za pravilnije i lakše poslovanje banke, kao i za zaštitu klijenata banke.

Na osnovu svega navedenog možemo zaključiti da je hipoteza rada potvrđena, odnosno, briga i upravljanje kreditnim rizikom je od esencijalne važnosti u poslovanju svake banke, te je važno da banka u strukturi kadrova ima stručnjake koji će na vrijeme znati preduzeti odgovarajuće mjere za zaštitu od kreditnog rizika.

POPIS TABELA I SLIKA

TABELE:	STRANA
Tabela 1:Ponderi rizika za potraživanja od državnih institucija i banaka	11
Tabela 2:Ponderi rizika za potraživanja od trgovačkih društava i stanovništva	11
SLIKE:	
Slika 1: prikaz verzija internog sistema raspoređivanja	13

LITERATURA

1. Barać S., Hadžić M., Stakić B., Ivaniš M., - *Poslovno bankarstvo* – Univerzitet Singidunum, 2005. godina,
2. Ćirović Milutin – *Bankarstvo* – Bridge Company, Beograd, 2001. godina,
3. Lukić Radojko – *Bankarsko računovodstvo* – Centar za izdavačku delatnost ekonomskog fakulteta u Beogradu, 2007. godina,
4. Matić Vesna – *Bankarski rizik – Kreditni rizik*, Ekoleks 2008. godina
5. Plakalović Novo – *Monetarna ekonomija* – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Srpsko Sarajevo, 2004. godina,
6. Rose S. Peter, Sylvia C. Hudgins – *Bankarski menadžment i finansijske usluge* – Data status, Beograd 2005. godina,
7. <http://www.hnb.hr/supervizija/implementaacija-dkz/basel2/h-rezultati-upitnika-o-novom-bazel-spozazumu.pdf>
8. <http://www.abrs.ba/propisi/odluke/OdlMinStUprKredRizKlAktBan.pdf>
9. <http://www.wikipedia.org>
10. http://www.mojinvest.com/wiki/index.php?title=Pokazatelji_aktivnosti